

Lasten tulevaisuuslukutaito ja sen sanoittaminen

Etnologinen tutkimus lasten tulevaisuusajattelusta

Heli Korvuo

Pro gradu -tutkielma

Etnologia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Lokakuu 2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisteri

Heli Korvuo

Lasten tulevaisuuslukutaito ja sen sanoittaminen. Etnologinen tutkimus lasten tulevaisuusajattelusta ja sen sisältämistä merkityksistä.

Sivumäärät: 60 s, liitteet 7 s.

Tämä tutkielma tarkastelee lasten tulevaisuuslukutaitoa ja -ajattelua. Tutkimus on etnologinen ja sen tarkoituksena on tarkastella lasten tulevaisuusajattelua. Tutkielma perustuu Mannerheimin Lastensuojeluliiton Aikaseikkailu -projektiin, jonka tarkoituksena on vahvistaa lasten luottamusta tulevaisuutta kohtaan. Aineisto koostuu kerho-ohjaajien haastatteluista, kerhovihoista, kenttäpäiväkirjasta, lasten haastatteluista ja lasten piirtämistä tulevaisuus-aiheista piirustuksista. Aineisto on kerätty vuonna 2021. Metodina on kulttuurianalyysi ja aineiston jäsentelyssä on käytetty lähilukua ja teemoittelua. Lähiluvun kautta olen poiminut olennaisimmat teemat ja teemoittelun kautta olen jäsenellyt ne. Kulttuurianalyysia käytän analyysivaiheessa tarkastellessani, mitä piileviä merkityksiä aineistosta nousee. Tutkimustuloksina lasten tulevaisuuslukutaito ja -ajattelu keskittyy teknologiaan, keksintöihin, harrastuksiin, lemmikkeihin, asumiseen ja supersankareihin. Kyseiset aiheet liittyvät laajempaan kontekstiin, kuten teknologian merkitykseen lasten elämissä sekä arvoihin. Lasten tulevaisuuskuviin kautta on mahdollista todeta, että teknologia ja mielikuvitus ovat tärkeitä elementtejä. Arvot esiintyvät esimerkiksi lasten piirtämissä kuvissa eläimistä ja asumisesta. Asumiseen liittyy toiveita ja uhkia. Myös perhe on tärkeä lapsille tulevaisuuskuviissa. Tulosten kautta on mahdollista tarkastella, millaisia toimenpiteitä olisi hyvä tehdä esimerkiksi koulussa ja kasvatuksen piirissä, jotta mahdollisimman hyvää tulevaisuutta on mahdollista luoda lapsille ja tulevaisuuden aikuisille.

Avainsanat: tulevaisuus, tulevaisuuskasvatus, tulevaisuudenodotukset, lapset, arvot, kansatiede

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tulevaisuusasenteen ja tulevaisuustietoisuuden merkitys	5
1.2	Tulevaisuudentutkimukselliset käsitteet	6
1.3	Tutkimuskysymykseen päätyminen	9
2	Metodologiset ratkaisut	11
2.1	Etnologia ja tulevaisuudentutkimus	11
2.2	Lapsitutkimus ja sen merkitys tässä tutkielmassa	13
2.3	Metologiset ratkaisut aineiston analyysissa	14
2.4	Kenttätyöprosessi	17
2.4.1	Tutkijan positio	21
3	Aineiston esittely ja huomiot	23
3.1	Aineisto	23
3.2	Aikaseikkailu -iltapäiväkerhojen kulku	24
3.3	Kieli	27
4	Lasten arki tulevaisuuskuvin ja -keskustelussa	29
4.1	Teknologia	29
4.1.1	Tulevaisuuden "vempaimet"	29
4.1.2	Supersankarit	31
4.2	Asuminen	35
4.2.1	Maailmassa muiden kanssa/ lemmikit	39
4.3	Harrastukset	42
4.3.1	Pelillisuus ja leikillisuus	43
4.3.2	Videopelit	45
5	Tulosten esittely	47
5.1	Teknologian merkitys tulevaisuudessa	48
5.2	Arvot tulevaisuuskuvin	51
6	Tulevaisuuskasvatuksen merkitys	54
6.1	Kehitysideat	55

Lähteet	57
Liitteet	61
Liite 1. Sähköpostikysely kerho-ohjaajille	61
Liite 2. Piirustustehtävä Aikaseikkailu -kerholaisille	62
Liite 3. Haastattelurunko kerho-ohjaajille	63
Liite 4. Informointikirje leiriohjaajille	64
Liite 5. Haastattelurunko, lapset	65
Liite 6. Informointikirje vanhemmille, 1. versio	66
Liite 7. Informointikirje vanhemmille, 2., pelkistetty versio	67

1 Johdanto

1.1 Tulevaisuusasetteen ja tulevaisuustietoisuuden merkitys

Tämä tutkimus keskittyy lasten tulevaisuuslukutaitoon ja sen sanoittamiseen. Esittelen ensimmäisenä tulevaisuudentutkimukselliset käsitteet, sillä ne johdattelevat tutkielman aiheen pariin ja antavat yleiskäsityksen aiheesta sekä sen merkityksestä. Aihe on tärkeä, koska kansainvälisen tutkimuksen mukaan luottamus tulevaisuuteen on heikentynyt. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista ihmisistä uskoi, että heillä ei ole samoja mahdollisuuksia elämässään kuin heidän vanhemmillaan. (Hickman et al. 2021.) Lisäksi samassa tutkimuksessa 43 prosenttia suomalaisista vastaajista ajatteli, että ihmiskunta on tuomittu tuhoon. Tämä negatiivinen tai huolestunut asenne tulevaisuuteen on haitallista halutun tulevaisuuden luomisen kannalta.

Asenteet tulevaisuutta kohtaan vaihtelevat passiivisesta proaktiivisuuteen. Se, miten aktiivisesti tai tietoisesti ihminen kykenee tai haluaa vaikuttaa tulevaisuuteensa, on kytköksissä hänen asenteeseensa tulevaisuutta kohtaan. Näin myös asenne tulevaisuutta kohtaan vaikuttaa siihen, millaisena yksilö näkee tulevaisuuden luonteen ja miten se vaikuttaa hänen toimintaansa nykyhetkessä. KTL Leena Jokinen, Turun yliopiston tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta, FM Johanna Ollila Turun yliopiston tulevaisuudentutkimuskeskuksesta ja KTM Kati Vuorisalo Länsirannikon Koulutus Oy WinNovalta pohtivat puheenvuorossaan *Oman tulevaisuuden hallinnan mahdollisuudet ja mahdottomuudet* (2015), kuinka ”proaktiivinen asenne tulevaisuuteen tarkoittaa luovaa otetta, jossa ihmisen omat teot ja päätökset ovat aktiivisia tulevaisuutta muokkaavia tekijöitä.” (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 66). Passiivinen asenne tulevaisuutta kohtaan taas synnyttää ihmisessä välinpitämättömyyttä tulevaisuutta kohtaan, jolloin hän ei myöskään aktiivisesti haaveile, unelmoi tai tee tekoja hänelle mieluisan tulevaisuuden eteen. (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 66.) Asenteet eroavat arvoista niiden pysyvyyden suhteen. Asenteet eivät ole arvoihin verrattuna niin pysyviä tai tietoisia. Anu Mikkonen Joensuun yliopistosta toteaa väitöskirjassaan, kuinka asenteet voidaan nähdä toimintavalmiuksina, reaktioina tiettyihin ärsykkeisiin, ”joihin yksilö ottaa kantaa tiedollaan, tunteillaan ja käyttäytymisellään muodostaen koko ajan uusia malleja ja asenteellisia valmiuksia kohdata tilanteita tulevaisuudessa” (Mikkonen 2000, 74-75). Asenne tulevaisuutta kohtaan voidaan ymmärtää

toimintavalmiuksiksi ja ärsykkeisiin pohjautuvaksi reaktioiksi. Se, millainen yksilön mielikuva tulevaisuudesta on, vaikuttaa asenteeseen tulevaisuutta kohtaan. (Mikkonen 2000, 74-75.)

Asenne tulevaisuutta kohtaan on osa **tulevaisuudentietoisuutta**. Tietoisuus tulevaisuudesta merkitsee tulevaisuuden läsnäoloa ja asioiden pohtimista tulevaisuuden näkökulmasta. Ihminen ei ole pysyvä ja muuttumaton olento, vaan jatkuvasti kehittyvä toimija, joka kykenee ajattelemaan nykyhetkeä pidemmälle. Tietoisuus ei tarkoita suoraa suunnittelua, vaan mahdollisuuksien tutkimista ja arviointia. Jokinen, Ollila ja Vuorisalo (2015) korostavat, että ”tietoinen ja aktiivinen toiminta tai läsnäolo on osa oman elämän hallintaa ja päätöksentekoa” (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 66). Kun ihminen on tietoinen omasta tulevaisuudestaan, se auttaa häntä toimimaan nykyhetkessä tavoitteidensa ja toiveidensa mukaisesti. (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 66.) Toiveikkuutta tulevaisuutta kohtaan tarvitaan, jotta voimme tehdä toimia haluamamme tulevaisuuden eteen. Tulevaisuudentutkija Pirkko Pitkänen (1994) on kirjoittanut siitä, miten toiveikkuutta voidaan kasvattaa ja muokata näkemällä tulevaisuus mahdollisuutena, ei vääjäämättömänä ja ennalta arvaamattomana uhkana. Jos henkilö luottaa siihen, että tulevaisuus on jotain, mitä voi itse vaikuttaa, se luo perustan aktiiviselle tulevaisuusasenteelle, joka ohjaa päätöksentekoa ja toimintaa halutun tulevaisuuden suuntaan. (Pitkänen 1994, 54.) Haluttu tulevaisuus taas johtaa siihen, että ihminen on tyytyväinen elämäänsä, ja tämä tyytyväisyys voidaan nähdä perustavanlaatuisena merkityksentekijänä koko olemassaololle.

1.2 Tulevaisuudentutkimukselliset käsitteet

Käsitteinä tulevaisuustietoisuus ja **tulevaisuusajattelu** limittyvät. Tulevaisuuden tutkija Anita Rubin (199,1996) kirjoittaa, kuinka tulevaisuusajattelu kehittyy, kun tulevaisuustietoisuus lisääntyy. (Rubin 1995, 3; 1996, 15) Tulevaisuudentutkija Mika Mannermaa jatkaa ajatusta pohtimalla, kuten historiatietoisuus, myös tulevaisuustietoisuus rakentuu sekä tiedostettujen että tiedostamattomien tulkintojen varaan niin itsestä, kuin ympäröivästä maailmasta. Toisin sanoen tulevaisuustietoisuus taas lisääntyy, kun huomioidaan nykyisyyden potentiaalit ja niiden merkitys tulevaisuuden muotoutumiselle. (Mannermaa 1993, 29-39.) Yksilön on mahdollista kehittää suhtautumistaan tulevaisuuteen, ja tulevaisuusohjauksen keskeisenä ajatuksena on tuoda esille yksilön omaa suhtautumistaan tulevaisuuteensa, sekä auttaa pohtimaan omia päätöksenteko- ja toimintatapojaan. (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 64-66). Suunnitelmien teko, toiveiden esittäminen, pyrkimysten kuvailu, unelmointi ja haaveilu

jäisivät tekemättä, mikäli ihmisellä ei ole minkäänlaista tulevaisuusorientoituneisuutta. Tietoisuus tulevaisuudesta voidaan nähdä tulevaisuudessa olemisena sekä asioiden pohtimisena tulevaisuudesta käsin. (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 64-66.) Ihminen ei ole staattinen, muuttumaton objekti, vaan jatkuvasti muuttuva, kehittyvä toimija, jolla on kyky ajatella nykyhetkeä pidemmälle. Jokinen, Ollila ja Vuorisalo (2015) toteavat, että ”tietoisuus ei ole suoranaista suunnittelua, vaan mahdollisuuksien tutkimista ja arviointia”. (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 66). Kun ihminen on tietoinen tulevaisuudestaan, se auttaa häntä toimimaan nykyhetkessä toiveittensa ja tavoitteisensa mukaisesti. (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 64-66.) Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen emeritaprofessori Sirkka Hirsjärvi sekä kollega Pirkko Remes kirjoittavat, kuinka tulevaisuusajattelu on ajattelun muoto, jonka olennaisimpia piirteitä ovat kyky visioida tulevaisuutta, luoda suunnitelmia sen varalle, muokata näitä suunnitelmia ja arvioida päätösten seurauksia, eli se ottaa huomioon tulevaisuuden mahdollisuudet sekä haasteet. Kokonaisuuksien hahmottaminen, niihin vaikuttavat osatekijät ja osatekijöiden suhteet toisiinsa ovat osa tulevaisuusajattelua. (Hirsjärvi & Remes 1987, 120.)

Tulevaisuudentutkija Eleonora Masinin (1993) mukaan tulevaisuusajattelu on näkökulma, ajattelun rakentamisen keino ja tapa, jonka mukaan tulevaisuus on luonnollinen ja luonteva osa elämäämme. (Masin 1993, 2-3) Tulevaisuuden tutkija Anita Rubin (1995) laajentaa tulevaisuusajattelun käsitteen tavaksi kommunikoida oman itsemme, ympäristön, yhteiskunnan ja koko maailman kanssa. Kun toimimme näin, voimme lapsesta asti oppia ajattelemaan, kuinka tulevaisuus on jo osa tämänhetkistä todellisuuttamme. Maailma muuttuu alati, verkostot ovat osa jokaisen ihmisen elämää tänä päivänä, joten laajalle ulottuvia kommunikaatiovalmiuksia tarvitaan, jotta pysymme mukana. (Rubin 1995, 3; 1996, 14-15.) Arjessa tulevaisuusajattelu ilmenee edellä mainitussa asenteessa tulevaisuutta kohtaan. Tulevaisuusajattelu kytkeytyy käsityksiin, mielikuviin, tunteisiin ja muuhun mielen sisältöön, jotka liittyvät yksilön näkemyksiin tulevaisuudesta. Käsitys tulevaisuudesta pohjautuu olettamuksiin ja näkemyksiin tulevaisuuden mahdollisista tapahtumista ja asioista. Tulevaisuusajattelussa sekä sen kehittämisenä on olennaista kehittää taitoa varautua erilaisiin kehityskuluihin, kuin myös tiedostaa toisistaan poikkeavien tulevaisuuskuvien olemassaolo. Yksilöiden kannalta keskeisiä oman tulevaisuuden hallinnan taitoja tarvitaan niin palkkatöissä kuin muillakin elämän osa-alueilla. Olennaista on pohtia, millaista tulevaisuutta toivoo itselleen. Aikuiset, nuoret ja lapsetkin tarvitsevat positiivisia tulevaisuudenkuvia ja toiveita mielekkään elämän toteutumiseen. (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 64-66).

Tulevaisuuslukutaidolla tarkoitetaan yksilön kykyä hyödyntää tulevaisuutta nykyhetkessä. Olennaista on ymmärtää miten tulevaisuus vaikuttaa nykyhetkeen, ja miten nykyhetki päätöksineen vaikuttaa tulevaisuuteen. Tulevaisuuslukutaidon kehittämisen tavoitteena on muun muassa hahmottaa tulevaisuus laajemmin, ja tätä kautta ymmärtää, miten tämän hetken päätökset vaikuttavat tulevaisuuteen ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Päämääränä on myös vahvistaa yksilön resilienssiä ja navigointikykyä alati muuttuvassa maailmassa. Tätä kautta vaihtoehtoisten tulevaisuuksien ja oman roolin ymmärtäminen, samoin kuin vastuu tulevaisuudesta ja sen rakentamisesta vahvistuu. Myös tulevaisuuden kriittinen tarkastelu kuuluu tulevaisuuslukutaitoon. Parhaimmillaan tulevaisuuslukutaito auttaa tekemään parempia valintoja ja päätöksiä ihmisen arjessa. (www1, www2)

Tulevaisuudentutkijat Wendell Bell (1997) ja Anita Rubin (2003) kirjoittavat, kuinka tulevaisuudenkuvat ovat yksi tärkeimmistä tulevaisuudentutkimuksen tutkimuskohteita. (Bell 1997, Rubin 2003, 793.) Ne tuottavat tietoa ihmisen mahdollisesta toiminnasta ja käyttäytymisestä tulevaisuudessa. Rubin toteaa, että ”samalla niiden kautta on mahdollista saada tietoa toimijan motivaatiosta ja päätöksentekohetkellä käytössä olevista vaihtoehtoista.” (Rubin 2003, 793). Esimerkiksi negatiivinen suhtautuminen tulevaisuutta kohtaan voi johtaa negatiiviseen tai hedonistiseen käyttäytymiseen tässä hetkessä. (Rubin 2003, 793). Bell (1997) kirjoittaa, kuinka tulevaisuuskuvia koskevassa analyysissä on pohjimmiltaan kyse psykologisten, poliittisten, taloudellisten ja kulttuuristen tekijöiden määrittämisestä tietyinä ajankohtana, tiettyjen ihmisten keskuudessa. (Bell 1997, 81-83.) Näin ollen näiden tekijöiden kautta voidaan tarkastella sitä, miksi jotkin tulevaisuuskuvat ovat suosittuja ja toiset epäsuosittuja erilaisten kulttuuristen ja sosiaalisten ehtojen puitteissa. Kun tätä tarkastelua viedään pidemmälle, on mahdollista tarkastella, mitä asioita pidetään yhteiskunnassa mahdollisena ja tavoittelemisen arvoisena, ja mitä ei. (Rubin 2003, 793.). Kulttuurin sosiaalinen ulottuvuus perinteisesti rakentuu merkitysten tulkinnan kautta. Nämä merkitykset taas perustuvat niihin kokemuksiin, arvoihin ja traditioihin, jotka ovat kollektiivisesti jaettuina yhteisössä ja yhteiskunnassa. Ne muodostavat valintojen perustan: ihmisten toiminnan oletetaan olevan sellaista, että se sopii kulttuurisesti määrättyihin raameihin. Nämä raamit, sosiaalisesti sovittu toiminta ja tavat muokkautuvat ja uudistuvat kuitenkin alati. Nuoret aikuiset, nuoret ja lapset syntyvät ja kasvavat maailmassa, joka ei ole samanlainen, kuin heidän vanhempiansa syntyäaikoina. Arvot ja prioriteetit muuttuvat nopeammin ja pidempään, kuin aikaisemmillä sukupolvilla, joten heidän henkilökohtaiset

ominaisuutensa ja ajattelutapansa voi olla törmäyskurssilla yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyyn ajatteluun ja toimintamallien kanssa. Tämä yhteensopimaton tunne voi aiheuttaa hämmennystä ja epävarmuutta tulevasta. (Rubin 2003, 791-292).

1.3 Tutkimuskysymykseen päätyminen

Olin pohtimassa omaa graduaiheittani alkuvuodesta 2020 ja kuulin Aikaseikkailu-projektista, jonka Mannerheimin Lastensuojeluliitto pilotoi 100-juhlavuotensa kunniaksi. Aikaseikkailu on tulevaisuusajatteluun kannustava iltapäiväkerho ja kesäleiri, jonka tavoitteena on kannustaa lapsia leikkimään mielikuvituksellaan. Tarkoituksena on tarjota harrastusmahdollisuuksia jokaiselle lapselle, syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Otin yhteyttä MLL:n Aikaseikkailu -projektisuunnittelija Erja Anttoseen. Keskustelimme projektista ja aikatauluista, ja toukokuussa 2020 sovimme, että ryhdyn mukaan projektiin graduntekijänä. Korona-pandemian vuoksi gradun tekeminen ei osoittautunutkaan niin helpoksi, kuin olin alussa suunnitellut. Aineistonkeruusuunnitelmani muuttuivat useaan otteeseen. Avaan seuraavaksi, mitä kolmen viime vuoden aikana on tapahtunut tämän tutkielman kanssa. Moni asia on ollut haastavaa, ja lukijan on hyvä saada käsitys projektin kulusta, ymmärtääkseen miten tutkielma on saavuttanut lopullisen muotonsa.

Tarkoitukseni oli osallistua iltapäiväkerhoihin, joissa olisin haastatellut ja havainnoinnut lapsia Turun seudulla loppuvuodesta 2020. Perehdyin aiheeseen suorittamalla syksyllä 2020 kerho-ohjaajille tarkoitetun verkkokurssin. Tämän jälkeen lähetin tiedustelun sähköpostitse niihin kouluihin, jotka olivat tutustuneet Aikaseikkailu -materiaaleihin, josko koulut olivat aloittamassa tai jo pitäneet kerhon. MLL antaa materiaalin ja ohjeistuksen kerholle, mutta itse kerhon toteutus eli vetäminen jää koulun vastuulle. Sain vastaukseksi, että yksikään koulu Turun seudulla ei erinäisistä syistä järjestänyt kerhoa loppuvuodesta 2020. Näin olleen suunnitelmat aineistonhankinnan suhteen muuttuivat. Uutena suunnitelmana oli kerätä aineistoa alkuvuodesta 2021 osallistumalla talvilomalla pidettävälle Aikaseikkailu -leirille sekä koulun kerhoihin. Korona -pandemian sekä sen tuomien uudenlaisten rajoitusten vuoksi suunnitelmat oli kuitenkin jälleen haudattava, sillä leirejä ei voitu järjestää. Maaliskuussa 2021 lähetin sähköpostitse kyselyn kerho-ohjaajille, jotka olivat ilmoittaneet koulunsa Aikaseikkailuun. Tiedustelin tällöin mahdollisuutta saada kerholaisten kerhovihkoja itselleni, jotta näiden kautta voisin tarkastella sitä, miten he kerhossa sanoittavat tulevaisuutta. Kysyin myös, olisivatko kerho-ohjaajat halukkaita vetämään piirustustehtävän kerholaisille, jotta saisoin tätä kautta lisää aineistoa. En kuitenkaan ollut saanut huhtikuun 2021 mennessä kuin

yhden vastauksen ja kaksi kerhovihkoa, eli suunnitelmaa oli muokattava jälleen, jotta saisin kerättyä tarpeeksi aineistoa.

Toukokuussa 2021 lähetin sähköpostia kerho-ohjaajille, jotka olivat pilotoineet Aikaseikkailu-kerhoa vuoden 2020 ja 2021 aikana eri puolella Suomea, ja tiedustelin, olisivatko he halukkaita osallistumaan haastatteluun. Lopulta toukokuussa 2021 haastattelin neljää kerho-ohjaajaa videopuheluyhteyden välityksellä. Koska tutkimuskysymyksen kannalta olennaisin asia oli kuulla itse lapsia ja heidän näkemyksiään, eivät pelkät kerhovihot ja aikuisten haastattelut olleet riittäviä. Seuraavana suunnitelmana oli osallistua kahdelle kesäleirille tulevan kesän 2021 aikana. Tämä toteutui, ja osallistuin kahdelle leirille yhteensä neljän päivän ajan heinäkuussa 2021. Tutkielmaa varten minun tuli hakea tutkimuslupa Vantaan kaupungilta.

Tämä tutkielma perustuu Aikaseikkailu -kerhoista ja leireiltä kerätystä aineistosta. Tutkielman tarkoituksena on tarkastella, miten lapset sanoittavat tulevaisuutta, tulevaisuuslukutaitoa sekä tulevaisuusajattelua. Tutkimus on olennainen, sillä lapsilta saadut näkemykset ja ajatukset voivat toimia hyvinä työkaluina suunniteltaessa lasten elämiin liittyviä asioita. Lasten tulevaisuuslukutaito kertoo myös jotakin sen hetkisestä yhteiskunnan ja maailman tilanteesta: mitä asioita lapset pitävät tärkeinä ja olennaisina, millaisia nämä asiat ovat luonteeltaan. Asioiden luonteella tarkoitan tässä esimerkiksi niiden positiivista tai negatiivista konnotaatioita: millaisia tunteita ja ajatuksia kuvat sisältävät. Mitkä teemat nousevat keskusteluissa esille, mistä lapset haaveilevat tulevaisuudessa, mistä koostuu hyvä tulevaisuus?

Tutkimuskysymyksen voisi tiivistää seuraavasti:

- miten lapset sanoittavat tulevaisuusajattelua ja tulevaisuuslukutaitoa
- mitä kulttuurillisia merkityksiä tulevaisuuskuvat sisältävät
- mihin suurempiin ilmiöihin tulevaisuuskuvien sisältämät merkitykset liittyvät

Käytän apuna etnologi Billy Ehnin ja Olaf Löfgrenin laatimaa kulttuurianalyysia (Ehn & Löfgren 1982). Kulttuurianalyysi on metodi, jota käytetään ilmiöiden ja prosessien analysointiin. Sen avulla pyritään löytämään kulttuurissa piileviä merkitysrakenteita. Metodi sopii tähän tutkielmaan muun muassa tämän ominaisuutensa, sekä joustavuutensa vuoksi. Joustavuudella tarkoitan kulttuurianalyysin tarjoamaa mahdollisuutta tutkijan löytää merkityksellisimmät tutkimustulokset aineistolle.

2 Metodologiset ratkaisut

2.1 Etnologia ja tulevaisuudentutkimus

Ruotsala (2019) kirjoittaa artikkelissaan *Kolmen kotimaan mies – professori Ilmar Talven syntymästä 100 vuotta* kuinka Turun yliopiston ensimmäinen kansatieteen professori Ilmar Talve loi suuntaviivoja nykyisin tuntevamalle etnologialle 1960-luvulta alkaen. Turun yliopistossa kansatiede toimi ensiksi sosiologian yhteydessä, mutta Talven tarkastellessa tutkimuksen lähtökohtia, menetelmiä, tavoitteita ja tehtäviä, oppiaine sai hiljalleen uudelleenmäärittelyn. Esimerkiksi yhteiskunnallinen kehitys ja teollistuminen tuli ottaa huomioon. Sen sijaan, että kansankulttuuri olisi taantunut, se muuttui työväestön ja kaupungistumisen mukana. (Ruotsala 2019, 272-274.) Talven professuurin aikana kansatiede oli positivistinen, historiallinen ja kansallinen tiede. Opetuksessa sekä tutkimuksessa kolme ulottuvuutta, aika, paikka ja sosiaalinen sidonnaisuus olivat esillä, eikä opinnäytetöitä tehty kuin historiallisesta perspektiivistä. Talve halusi kuitenkin uudistaa kansatiedettä, ja hänen aikanaan käsitys kansasta talonpoikauskulttuuriin rajattuna heimona laajeni kaikkiin suomalaisen kansan kerroksiin, sekä aikatasot siirtyivät menneisyydestä myös nykyisyyteen. Talve teki myös hyvin konkreettisia tekoja oppiaineen uudistamisessa: alkuvaiheessa opiskelijoilla ei ollut aineistoa seminaaritöihin ja tutkimuksiin, joten Talve aloitti laajamittaisen kysely- ja keruutoiminnan. Keruutyön hedelmät arkistoitiin nykyiseen historian, kulttuurin ja taiten tutkimuksen laitoksen arkistoon. (Ruotsala 2019, 275-276.) Toinen tärkeä aihepiiri Talvelle oli maaseudun murros, joka on edelleen ajankohtainen nykyisissä väitöstutkimuksissa. Esimerkiksi FT Jussi Lehtonen on tutkimuksessaan rakentanut skenaarioita ihmisten arkielämän tulevaisuudesta, esimerkkinä maaseudun palvelut. Lehtosen tulkinta rakentuu historian ja nykyhetken tietämyksen päälle: olennaista on hahmottaa pitkä aikajana sekä siinä tapahtuneet muutoksen ja kehityskulut. (Ruotsala 2019, 278; Lehtonen 2016.) Etnologiassa tällainen tavallisen ihmisen näkökulma tulevaisuuteen on juuri vahvuus etnologisessa tulevaisuudentutkimuksessa. Myös Maija Mäki (2020) on tehnyt uraauurtavaa tutkimusta etnologian ja tulevaisuudentutkimuksen parissa. Mäen väitöskirja *Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin: matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla* (2020) tarkastelee matkailun mahdollisia tulevaisuuksia arkeologisilla kohteilla. Mäki muodosti tutkimustulokseksi neljä mahdollista tulevaisuuskuva. Nyt tutkimuksessa historian ja nykyhetken rinnalle on nostettu tulevaisuuden arki, jota tämäkin tutkimus tarkastelee.

Etnologiaan on aina kuulunut ajankohtaisuus: tutkimusteemoiksi valikoituu yhteiskunnallisesti merkityksellisiä, kenties murrosvaiheessa olevia aiheita, joita muut tieteenalat eivät välttämättä tutki. Tulevaisuudentutkimus on samankaltainen etnologian kanssa. Tutkimusaiheet ovat ajankohtaisia, nykyhetki toimii lähtöalustana, mutta teemoja viedään etnologiaa pidemmälle tulevaisuuteen. (Lehtonen 2016.) Etnologia ja tulevaisuudentutkimus sopivat hyvin yhteen, sillä molempia yhdistää ennakkoluulottomuus tutkimuskohteitaan kohtaan. Etnologiassa on myös totuttu yhdistelemään menetelmiä, teorioita ja näkökulmia toisilta tieteenaloilta. Lehtonen (2016) toteaa, että pääasia on, että ihmisten arkielämään liittyvään tutkimuskysymykseen saadaan vastaus, toisin kuin se, että tiedon prosessoinnissa tai keräämisessä käytetään täsmällisesti oikeita välineitä. (Lehtonen 2016.)

Anita Rubin (2014) kirjoittaa kuinka tulevaisuudentutkimus tieteenalana on luonteeltaan tieteisenvälistä ja poikkitieteellistä, tarkoituksena tuoda esille sitä, ”mikä on mahdollista, mikä todennäköistä, toivottavaa tai ei-toivottavaa.” (www3). Tulevaisuudentutkija Mika Mannermaan (1993) mukaan tulevaisuudentutkimuksen kautta voidaan antaa merkityksiä eri tieteenalojen tuottamille tuloksille. (Mannermaa 1993, 24-26). Vaikka tulevaisuudentutkimus saattaa lähteä liikkeelle eri tieteenalojen tutkimuskohteiden ennusteista, se ei pyri ennustamaan mitään. Sen sijaan tutkimuksen kautta pyritään selvittämään niiden yhteiskunnallisia merkityksiä, yhteisvaikutuksia, eettisiä ja moraalisia valintoja, ja mahdollisia seurauksia. Tulokset, jota eri tieteenalat tuottavat, ja muun saatavilla olevan aineiston avulla luodaan ymmärrys nykyhetkestä, jota voidaan hyödyntää tulevaisuuden skenaarioiden hahmottamisessa. (Mannermaa 1993, 26-27). Kuitenkaan tulevaisuuden maailmaa ei ole vielä olemassa, joten tutkimuksessa luotujen skenaarioiden, ihmisten tulevaisuuskuvien ja tulevaisuuden maailman vastaavuutta ei loppujen lopuksi voida arvioida. (Mannermaa 1993, 27.) Asiaa voidaan tarkastella etnologian puolelta, jonka yksi tehtävä on myös tutkia niitä merkityksiä, joita ihmiset antavat elämänsä eri osille ja etnologian tutkimuskohteille. Olennaista etnologisessa tutkimuksessa on selvittää, millaisia kulttuurisia merkityksiä tutkimuskohteille annetaan, ja mitä näiden merkitysten kautta voidaan saada selville. Tulevaisuudentutkimus pyrkii etnologian tavoin antamaan merkityksen nykyhetkessä tekemillemme valinnoille. (www4) Näin ollen näiden kahden tieteenalan yhteensovittaminen on hedelmällistä.

2.2 Lapsitutkimus ja sen merkitys tässä tutkielmassa

Oleellinen osa etnologiaa on etnografia. Etnografinen tutkimus tarkastelee ihmistä osana sosiaalista ryhmää tai yhteisöä. Etnografiaa pidetään käyttökelpoisena menetelmänä, kun tutkimuskohteena ovat lapset, sillä tällöin tutkijalla on mahdollisuus osallistua heidän kokemuksiinsa heidän arjessaan. (Olsson 2018, 238). Koska tutkielmani on idealistinen, oli alusta asti selvää, että tulen hyödyntämään aineistonkeruussani etnografisia menetelmiä, kuten haastattelua ja havainnointia. Tutkimuksen informantteina olivat alakouluikäiset lapset, joiden näkemyksiään tulevaisuudesta olen pyrkinyt keräämään haastattelun, havainnoinnin kautta. Lapsitutkimusta etnografisin menetelmin tehnyt erityispedagogi Erja Kautto-Knape (2012) toteaa väitöskirjassaan *Oppilasta lamaannuttava kouluvuorovaikutus: aineistoperustainen teoria*, että etnografisesti kerättyä tutkimustietoa perustuu subjektiivisuuteen ja ymmärrykseen siitä, että ”tutkittava todellisuus sijaitsee yksilön tietoisuudessa”, ja näin tietoa voidaan tuottaa subjektiivisesti rakentuneessa vuorovaikutuksessa. (Kautto-Knape 2012, 31.) Ontologisesti etnografia olettaa, että yksilön käyttäytymiseen vaikuttaa sosiaalinen vuorovaikutus. Näin ollen haastattelu ja havainnointi ovat keinoja, joilla kerätä tietoa tavoista, ”joilla ihmiset luokittelevat merkityksiä maailmassaan, mitä tietoa ihmiset käyttävät kuvatessaan kokemuksiaan ja mikä muokkaa heidän käytöstään ympäristön muodostamassa kontekstissa.” (Kautto-Knape 2012, 31.)

Lapsitutkimus on niin ikään monitieteinen yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen alue, jonka päämääränä on lasten ymmärtäminen yhteiskuntiansa jäsenenä ja ”toimijoina, sekä lapsuuden ymmärtäminen osana yhteiskuntaa, sen rakenteita ja kulttuuria” (Alanen 2009, 9; Karlsson 2015, 122). Kasvatustieteilijä Liisa Karlssonin mukaan lapsi ”syntyy, kasvaa, oppii ja muuttuu sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä” ja on jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisten kanssa, ja aikuisten tavoin he ovat toimivia subjekteja, mutta samanaikaisesti myös muuttuvia subjekteja. (Karlsson 2015, 122). Karlsson kirjoittaa, kuinka lapsinäkökulmainen ”tutkimus on tutkimuksen alue, jossa lapset osallistuvat tiedon tuottamiseen”(Karlsson 2015, 122). Tällöin tutkimuksessa ”kuunnellaan lapsen viestejä, nostetaan esiin ja analysoidaan lapsen kokemuksia, näkökulmia, painotuksia, tapoja ja toimia ja ilmaista asioita niiden kulttuurisessa, sosiaalisessa, yhteiskunnallisessa ja historiallisessa kontekstissa” (Karlsson 2015, 122-123.) Täten lapsinäkökulma lyö leimansa koko tutkimusprosessiin: tutkimuskysymysten muotoiluun, aineiston tuottamiseen, menetelmän valintaan, analyysiin ja johtopäätökseen. (Karlsson 2015, 122.) Näin on myös tässä tutkimuksessa. Kerho-ohjaajien haastattelurunko on täysin erilainen, mitä kesäleireillä haastattelemani lasten

haastattelurunko, koska tulokulma aiheeseen on täysin erilainen. Kerho-ohjaajilta pyrin saamaan tietoa siitä, miten lapset olivat heidän kerhoissaan ottaneet teemat vastaan, kun taas kesäleireillä juttelin lasten kanssa heidän ajatuksistaan tulevaisuudesta.

Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa, kuten tässä, lapset ovat tiedon tuottajia, jotka voivat tuoda esiin yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa. Karlssonin mukaan lapsilla ”on tämän päivän lapsuudesta sellaisia kokemuksia ja näkökulmia, joita muilla ei ole”, eikä tule olemaan. (Karlsson 2015, 125). Elämän ilmiöitä tarkastellaan lasten omista näkökulmista. Nämä näkökulmat voivat paljastaa joitain asioita vallitsevista diskursseista ja kulttuurisista käytännöistä, mitä ei ilman lapsinäkökulmaa tulisi ajatelleeksi. Lapset nähdään aktiivisina toimijoina (actor) ja osallistuvina vaikuttajina (agency) omassa elämässään, vaikka heille annetaan usein passiivisen vastaanottajan rooli. (Karlsson 2015, 125.) Tomi Kiilakoski (2014) kirjoittaa Nuorisotutkimusseura ry:n julkaisussa *Koulu on enemmän – Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat* kuinka nuorten osallisuus on otettava tulevaisuudessa paremmin huomioon. Esimerkiksi koulukulttuuria ja sen tulevia muutoksia suunniteltaessa olisi olennaista kuulla itse nuoria. (Kiilakoski 2014, 40-43)

Karlsson (2015) kirjoittaa kuinka mikään tutkimusmenetelmä ei ole sellainen, joka takaisi itsessään lapsen kuuntelua ja osallisuutta. Hänen mukaansa tutkijalle on ”haaste huomata lapsen sanomat ja tulkita itselle vieraita ilmauksia ” kuitenkin arvottamatta tai väärin ymmärtämättä, mikäli lapsi ilmaisee jonkin asian eri tavalla mitä aikuinen. (Karlsson 2015, 133). Lapsien kerrontatavat ovat monipuolisia: kertomukset, sadutukset, kuvat, kartat, draama, teksti, rakennelmat, teot, ilmeet, eleet, liikkeet ja äänteet kuuluvat lasten kerrontatapoihin. Kaikki edellä mainitut voivat esiintyä leikeissä, keskusteluissa sekä tavoissa toimia. Lapset myös tuottavat sellaista tietoa, jota aikuisilla ei ole. Tämä tieto täydentää, mutta voi myös muuttaa jatkuvasti rakentuvaa kuvaa lapsuudesta. (Karlsson 2015, 133).

2.3 Metologiset ratkaisut aineiston analyysissä

Käsittelen aineistoani kulttuurianalyysin avulla. Kulttuurianalyysi on ruotsalaisten etnologien Billy Ehnyn ja Orvar Löfgrenin luoma menetelmä, jolla pystytään löytämään kulttuurissa piileviä malleja sekä merkitysrakenteita. Sen tarkoitus on siis tehdä näkymätön näkyväksi, ja kyseenalaistaa kulttuurisia stereotyyppioita. (Ehn 2014, 63). Kirjoittajien mukaan arjessa tapahtuva automaattinen tulkinta tulee luonnostaan ihmisiltä, ja vasta silloin, kun emme ymmärrä jotain, teemme siitä aktiivista tulkintaa. Keskeinen tapa kulttuurianalyysia tehdessä on tekeytyä ymmärtämättömäksi ja sitä kautta etsiä uusia tapoja nähdä asia. Oletuksena on,

että sanat ja teot pitävät sisällään sellaisia merkityksiä ja ilmiöitä, joista ihmiset eivät välttämättä ole itse tietoisia. Erilaiset merkitykset ja merkityksenannot syntyvät vuorovaikutuksessa. Kulttuurianalyysissa ollaan kiinnostuneita niistä kulttuurillisista merkityksistä, joilla yhteisön jäsenet jäsentävät todellisuuttaan. (Ehn & Löfgren 1982, 11-13.) Kulttuurianalyysin kautta arkisilta tuntuvat asiat nähdään erikoisina ja erityisinä, ja tätä kautta luo ”mahdollisuuden ymmärtää arjen kulttuuria sekä nykyisessä funktiossaan, että historiasta riippuvaisena ilmiönä.” (Räsänen 1997, 28). Kulttuurianalyysia käyttämällä tutkijalle jää tila ja vapaus löytää tutkimusaineistolle merkityksellisimmät tutkimustulokset eri menetelmiä hyödyntäen. (Ehn & Löfgren 1982, 11, 16, 95–97.) Se ei ole vain mekaaninen aineistonläpikäyntimenetelmä, vaan se laajenee ulottumaan koko tutkimusprosessiin, aina haastattelukysymysten valinnasta aineiston analyysiin. Kulttuurianalyysissä materiaalin osia yhdistellään uusiksi kokonaisuuksiksi, uudenlaisten rinnakkaisuuksien ja eroavaisuuksien löytämiseksi. (Ehn & Löfgren 1982, 13 & 104.)

Aineistosta nousevat teemat auttavat jäsentämään materiaalia ja erilaiset näkökulmat toimivat lähtökohtana kulttuuristen rakenteiden hahmottamiselle. Tutkittavan asema ja ajatukset yritetään saavuttaa kulttuurisen kontekstin ymmärtämisen kautta. (Hämeenaho & Anttila 2014, 24). Tässä tutkielmassa kulttuurianalyysi on käytännöllinen työkalu, sillä se voi auttaa ymmärtämään lasten tulevaisuusajatuksia ja toiveita, ja se voi auttaa suunnittelemaan paremmin lasten tarpeita vastaavia ratkaisuja tulevaisuudessa. Tällaisen tutkimuksen avulla voidaan myös löytää uusia tapoja ymmärtää lasten näkemyksiä ja tulevaisuusajatuksia, jotta heidän tarpeensa ja toiveensa voidaan huomioida paremmin yhteiskunnan kehitystyössä ja päätöksenteossa. Konkreettisesti käyn läpi aineistoa, poimin olennaisimmat teemat ja analysoin, mitä piileviä merkityksiä sanonnat kätkevät sisälleen.

Aineistoni on sirpaleinen, joten olen pyrkinyt jäsentämään materiaalia teemoittelun avulla. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston käsittelyssä tapaa, jolla aineistosta etsitään yhdistäviä seikkoja ja jaotellaan ne eri teemoihin. Teemoittelua voidaan käyttää aineistolähtöisessä tutkimuksessa, jossa on käytetty esimerkiksi teemahaastattelua aineiston keräämisvaiheessa. (Suoranta & Eskola 2008, 8.) Teemoittelu toimii näin tapana jaotella aineistoa omiin osa-alueihinsa. Osa-alueiden kautta olen pyrkinyt näkemään suurimmat ja olennaisimmat aineistosta nousevat asiat. Tämä auttaa minua näkemään, mitkä asiat lopulta ovat tärkeimpiä tutkimuskysymykseeni vastatessa. Teemoittelu on kulttuurianalyysin nähden toissijainen metodi, joka toimii siis aineiston jäsentelyn vaiheessa.

Oma aineistoni koostuu haastatteluista, havainnoinnista ja piirustuksista. Koska kehiksenä aineistonkeruulle oli tulevaisuus, kohdistuivat haastattelut myös tähän, etenkin lasten kanssa. Kerho-ohjaajien haastatteluissa haastattelut koskivat myös tulevaisuutta, kun kyselin niin sanotusti toisen käden tietoa kerhojen kulusta, joihin en itse päässyt paikalle. Keskiössä tutkimuksessa ovat kuitenkin lasten haastattelut, tarinat ja piirustukset.

Litteroinnin jälkeen aineisto voidaan järjestellä teemoittain, kuten tässä tutkimuksessa on tehty. Vaikka teemahaastattelut ovat pohjana, tulkitsen aineistoani ennakkoluulottomasti, ilman että yritän löytää jokaisesta aineiston osasta tiettyjä teemoja. Teemat ovat siis muodostuneet itsestään, ilman että tutkijan, eli minun, mielessäni olisi aineistonkeruuvaiheessa ollut tiettyjä teemoja mielessä, joita toivoin löytäväni aineistosta. Käytännössä teemoittelu toimii niin, että tekstistä esiinnoitettujen teemojen alle kootaan kustakin aineistosta (esimerkiksi haastatteluista) ne kohdat, jossa kyseinen teema ilmenee. Yhteiskuntatieteilijät Anita Saaranen-Kauppinen ja Anna Puusniekka (2006) kirjoittavat, kuinka päällekkäisyyksiä voi ilmetä, joten teemoittelua rakennettaessa sama kohta aineistosta voi olla laitettuna useamman teeman alle. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006.) Tuleviin lukuihin, olen koonnut kutakin teema ilmentäviä palasia aineistosta. Tämän tarkoituksena on antaa havainnollistavia esimerkkejä ja esittää tätä kautta todiste siitä, että aineisto todellakin on olemassa, ja johon koko tutkimus pohjautuu. Palaset myös kertovat siitä, että juuri tämä käsittelyssä oleva aineisto on antanut niin sanottuja johtolankoja teemoittelun muodostamiselle. Teemoittelun olen valinnut käytettäväksi jotta saisin itse selkeämmän kuvan aineistosta, sillä pirtaleisuus on vaikeuttanut aineiston analysointia.

Teemat taas löytyvät aineistosta esimerkiksi lähiluvun avulla. Lähiluvussa aineistoa käydään läpi useita kertoja. Käytän lähilukua tutkielmassa sen vuoksi, koska kävin aineistoa usean kerran läpi, jotta sain kasattua sieltä olennaisimmat teemat. Etnologit Jukka Jouhki ja Tytti Steel (2016) kirjoittavat, kuinka ensimmäisellä kerralla tutkijan omat ennakoasenteet värittävät läpikäymistä, mutta seuraavilla kerroilla aineistosta nouseekin uusia, piilossa olevia kerroksia. Teemoja voi olla runsaasti, mutta on tutkijan päätettävissä, mihin hän aikoo mielenkiintonsa kohdistaa. Kun tutkija lähiluvun ja kulttuurianalyysin avulla vaihtaa näkökulmaansa, teemoja pystytään tarkastelemaan usealta kannalta. Tällöin kokonaiskuva pysyy samana, mutta pienemmät yksityiskohdat ja merkitykset pääsevät päivänvaloon. Kuitenkin, tutkijan on mahdotonta olla täysin objektiivinen: valittu näkökulma, tapa tehdä

tutkimusta, persoona ja jokainen valinta muokkaavat tutkimusta ja ovat kytköksissä lopputulokseen, (Jouhki & Steel 2016, 20-22.)

Piilevien mallien ja merkitysten löytäminen voi olla haastavaa, mikäli tutkii yhteisöä, johon itse kuuluu. Tutkijan haasteena on tarkastella aihetta ilman omia ennakko-oletuksiaan, ilman että ottaa mitään itsestään selvyytenä. Olennaista on tarkastella jännitteitä kulttuurisen ja sosiaalisen, yksilön ja ”yleisten mallien, yksityisen ja jaetun todellisuuden, sekä sanotun ja tehdyn välillä.” (Ehn & Löfgren 1982, 11-16, 95-97.)

2.4 Kenttätyöprosessi

Kenttätyö oli olennainen osa tutkielmaani. Tässä kappaleessa käyn läpi aineistonkeruuni prosessin ja pohdin menetelmien käyttöäni. Koska aineiston kerääminen ei osoittautunutkaan niin yksinkertaiseksi, mitä projektin alussa olin ajatellut, eli en päässyt iltapäiväkerhoon havainnoimaan ja keskustelemaan lasten kanssa kerhovihon tehtävistä ja tätä kautta saamaan riittävästi aineistoa iltapäiväkerhoista, on aineistoni pirstaloituneempi. Aineistoni koostuu kerho-ohjaajien haastatteluista, kahdesta kerhovihosta, lasten haastatteluista, havainnointipäiväkirjasta sekä tulevaisuuspiirustuksista.

Oman kenttätyöni tein kesällä 2021 Aikaseikkailu -kesäleireillä. Aineistonkeruussa käytin etnografialle tyypillisiä kenttätyömenetelmiä: haastattelua ja havainnointia. Etnografisena tutkimusvälineenä havainnointi ja haastattelu ovat olennaisia menetelmiä, joita käytetään tutkittaessa kulttuuria, sosiaalisia käytäntöjä ja ihmisten kokemuksia. Näiden perinteisten tapojen lisäksi pyysin lapsia piirtämään tulevaisuuskuvan, jotta saisin myös visuaalisuuteen perustuvaa aineistoa. Vierailin kahdella eri leirillä neljänä päivänä. Leiri poikkesi Aikaseikkailu -iltapäiväkerhosta melkoisesti. Leireillä ei jaettu esimerkiksi kerhovihkoja, eikä päiville ollut päätetty minkäänlaista erillistä teemaa. Viittaamaan kesäleireihin termeillä Kesäleiri A ja Kesäleiri B. Keräsin aineistoa havainnoimalla, haastattelemalla sekä antamalla leiriläisille piirustustehtävän, aiheena tulevaisuus. Piirustusten käyttö aineistonkeruumenetelmänä on tapa tutkia lasten näkemyksiä ja kokemuksia erilaisista aiheista. Kun tutkimuskohteena ovat lapset ja heidän näkemyksensä tulevaisuudesta, piirustukset voivat tarjota tietoa siitä, miten lapset hahmottavat tulevaisuutta visuaalisesti: mitkä ovat heidän toiveensa ja pelkonsa, minkälaiseksi he kuvittelevat tulevaisuuden eli mitä elementtejä he valitsevat piirtää ylipäättään. Piirustukset tarjoavat lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään visuaalisesti ja luovasti, ja tutkijalle ne tarjoavat mahdollisuuden tarkastella lasten ajatuksia ja tunteita syvällisemmin kuin pelkästään sanallisilla kysymyksillä.

Piirustukset voivat kuvata esimerkiksi lasten unelmia tulevaisuuden ammateista, asumisesta tai yhteiskunnasta, tai heidän huoliaan tulevaisuudesta.

Tutkijana minun oli tärkeää luoda turvallinen ja kannustava ilmapiiri, jotta lapset voivat ilmaista itseään vapaasti piirtämisen avulla. Tutkimusaineiston analysointi edellyttää tutkijalta taitoa tulkita piirustusten sisältöä ja löytää yhteisiä teemoja tai kuvioita, jotka auttavat ymmärtämään lasten ajatuksia tulevaisuudesta. Piirustukset voivat myös toimia keskustelun aloittajana, jonka avulla lapset voivat jakaa lisää ajatuksiaan ja kokemuksiaan tulevaisuudesta. Valitsin piirustukset osaksi kenttätöitä muun muassa sen takia, koska leirivihkoja ei ollut käytössä, ja halusin lasten havainnollistavan tulevaisuuslukutaitoaan ja -ajatteluaan visuaalisesti, sen sijaan että olisin pelkästään haastatellut heitä.

Pilvi Hämeenaho ja kumppanit (2022) kirjoittavat, kuinka havainnointi on menetelmä, jonka pyrkimyksenä on tarkastella kulttuurisia ilmiöitä luonnollisessa ympäristössään kokonaisvaltaisesti, holistisesti. Sen avulla voi huomioida ja tallentaa sellaisia, tietyssä ympäristössä toistuvia hetkiä ja toimintoja. Arkisia rytmejä, toimijoiden asemia ja muita kulttuurilliseen kontekstiin liittyviä elementtejä voi havainnoinnin avulla tallentaa. Näin sellaiset toiminnot ja tapahtumat, joita ei sanallisteta, saadaan mukaan aineistoon. Havainnoimalla ja kirjaamalla havainnot ylös ohikiitävä hetki tallentuu etnografisen katseen avulla aineistoksi. (Hämeenaho, Koskinen-Koivisto, Mäkinen ja Väkeväinen 2022, 179-180.) Aineiston syntyminen vie aikaa, pelkkä kentälle meneminen ei tuota aineistoa, vaan tutkijan on aktiivisesti tehtävä toimia aineiston keräämisen eteen. Keskeinen osa on muistiinpanojen kirjoittaminen. Raapustin itse muistiinpanojani vihkoon kesäleireillä ja toiminto herätti kysymyksiä leiriläisissä, joita olin tullut havainnoimaan. Ensimmäisen päivän jälkeen kirjoitin muistiinpanoja puhelimeeni, jotta kirjoittaminen ei olisi häirinnyt tai aiheuttanut leiriläisten toiminnassa muutoksia. Kenttäpäiväkirjan kirjoitin poistuttuani kentältä. Huomasin myöhemmin, että muistiinpanojen niukkuudesta huolimatta kenttäpäiväkirjaa kirjoittaessani ja vielä myöhemmin aineistoa läpikäydessäni asioita palautui mieleen. Kuitenkin, muistiinpanoista ja kaiken mahdollisen havaitsemisesta ja ylöskirjaamisesta on turha haaveilla. Kenttäpäiväkirja on kokonaisvaltaisuudestaan huolimatta subjektiivinen tulkinta ja kuvaus tapahtuneesta.

Havainnoinnilla tutkija voi kerätä tietoa kohteen konkreettisista toimista ja käyttäytymisestä, kun taas haastattelulla voi saada tietoa kohteen kokemuksista. Käyttämällä näitä kahta menetelmää yhdessä, tutkija voi saada syvällistä tietoa tutkimuskohteestaan ja sen

ympäristöstä. Menetelmillä on myös mahdollisuus saada sellaista tietoa, mitä muilla tavoilla ei saataisi, esimerkiksi mielipiteistä ja näiden merkityksestä yksilölle tai yhteisölle.

(Hämeenaho, Koskinen-Koivisto, Mäkinen ja Väkeväinen 2022, 179-180, 200.)

Aineistonkeruumenetelmänä haastattelu tarjoaa erilaisia tapoja olla yhteydessä joko tuttujen tai tuntemattomien kanssa. (Hämeenaho, Koskinen-Koivisto, Mäkinen ja Väkeväinen 2022, 179-180.) Perinteisesti haastattelu tilanne, jossa haastattelija hakee tietoa haastateltavalta toisesta ajasta ja paikasta. Näin on erityisesti silloin, kun tutkimuksen keskiössä ovat kokemukset, tapahtumat ja erilaisten yhteisöjen toiminta. Haastattelutilanne on ajallisesti ja paikallisesti rakentuva prosessi, mutta myös tila. Haastattelutilanteessa haastattelijan ja haastateltavan välille muotoutuu sosiaalipsykologinen kenttä (tila) voimineen, joka on hyvä tunnistaa. Lapsitutkija Eero Suoninen ja kollega Jukka Partanen (2015) ovat tarkastelleet, millainen tämä tila on, ja ”mikä on ja voisi olla lapsen paikka tutkimushaastattelussa.” (Suoninen & Partanen 2015, 103). Humanistisessa tutkimuksessa merkitysten tulkinta ja ymmärtäminen ovat keskiössä. Ehdotonta totuutta on mahdotonta tavoittaa, sillä merkitykset muodostuvat aina yksilön sisäisen maailman ja ympäristön tuotoksena. Eri aikoina eri kulttuureissa vallitsevat käsitykset voivat olla ristiriidassa nykyisen todellisuudentulkintamme kanssa, sillä totuudet muuttuvat ajassa. (Suoninen & Partanen 2015, 103-104.)

Haastattelu puolestaan on keskustelua tutkimuskohteen kanssa, jonka avulla tutkija voi saada syvällisempää tietoa kohteen ajatuksista, tunteista ja kokemuksista. Tutkimushaastattelulla on aina ennalta määrätty tavoite, eli se on päämäärähakuista. Haastattelija on aloitteentekijä ja yleensä myös ohjailee tilannetta. Hänen tehtävänä on myös luoda turvallinen tila, jossa haastateltavan on helppo olla. Tilanteen luottamuksellisuuteen vaikuttavat monet asiat, esimerkiksi haastattelijan eettisesti kestävä toiminta, kuten etukäteisinformointi. Sen lisäksi motivoitunut oleminen, kuten nyökkäilyt ja lisäkysymykset, tuottavat tilaa, jossa haastateltavan on turvallinen olla. (Hämeenaho, Koskinen-Koivisto, Mäkinen ja Väkeväinen 2022, 186.) Käytin lasten parissa aineistonkeruussa strukturoitua sekä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Suoninen ja Partanen (2015) kirjoittavat, kuinka puolistrukturoitua menetelmää käyttämällä voidaan laajentaa ja syventää haastattelua lapsen ehdoilla jatkokysymyksiin. (Suoninen & Partanen 2015, 108) Pyrin itsekin osoittamaan haastattelutilanteessa tasavertaista kunnioitusta, jotta lapsen oman ääni tulisi mahdollisimman hyvin ilmi. Lapsi ei ole kognitiiviselta tai kielelliseltä tasoltaan samalla viivalla aikuisen kanssa, joten kielellinen painotus ja kielen käyttö eroavat lapsia haastatellessa. Esimerkiksi kannustaminen haastattelutilanteessa olisi epäsopevaa tai kummallista, mikäli kyseessä olisi

aikuinen, sillä kannustaminen olisi haastattelun johdattelua tiettyyn suuntaan. Lasten kanssa kannustamisessa ei ole kuitenkaan samaa sävyä. Kannustaminen voi olla esimerkiksi keino, jolla haastattelijä saa lapsen rentoutuneemmaksi ja tätä kautta syventämään haastattelutilannetta, mikäli kannustaminen edesauttaa jatkokysymysten esittämistä ja vastausten saamista. (Suoninen & Partanen 2015, 108-110.)

Kysyin jokaiselta lapselta haastattelutilanteen alussa, haluaisivatko he täydentää tarinan kanssani. Tarinarunko oli seuraava: *Vuonna _____ (tulevaisuuspiirustuksen vuosi) ihmiset asuvat _____ . Jokaisella ihmisellä on oma _____ , jonka avulla he _____ . Maailmassa ei ole enää yhtään _____ , koska _____ . Sen sijaan maailmassa on paljon _____ , koska _____ .*

Toiset innostuivat tarinasta, mutta toiset halusivat jutella pelkästään piirustuksista tai muista aiheista, joten pidin tilanteen vapaana, sen herkkyyden takia. Tarinarunkoa muotoillessani pyrin pitämään sen mahdollisimman avarana, sellaisena, että vastaukset voivat olla substantiiveja, abstrakteja asioita tai adjektiiveja. Pidin tarinan tyhjät kohdat lyhyinä, jotta lasten olisi helppo keksiä kuhunkin kohtaan jotakin. Mikäli olisin pyrkinyt saamaan pitempiä kuin yhden, kahden tai kolmen asian vastauksia, tehtävänanto olisi voinut hämmentää lapsia. Kaikki haastatteleman lapset olivat 7-vuotiaita. Annoin kaikille leiriläisille Tulevaisuuskuva -piirustustehtävän, mutta aineistooni valikoituivat he, jotka palauttivat vanhempiensa allekirjoitetut lupalaput aineiston käytöstä työssä sekä arkistoinnista. Kesäleirillä A haastattelin neljää lasta. Haastattelut kestivät 20-30 minuuttia.

Kesäleirillä B lapset neljässä ryhmässä, kaksi lasta kerrallaan. Haastattelu-aikaa minulle oli varattu tunti ja lapsia oli niin paljon, että en ajanpuitteissa olisi ehtinyt haastatella jokaista erikseen. Myös ensimmäisen leirin ja haastattelujen perusteella ajattelin, että lapset ovat vähemmän jännittyneitä, jos heitä on kaksi, sen sijaan että ovat kanssani kahdestaan. Tällöin en ollut kuitenkaan vielä saanut lupapapereita takaisin, joten en tiennyt, saisinko kaikilta luvat materiaalin käyttöön ja arkistointiin. Epäonnekseni luvat jäivät saamatta kahdelta lapselta. Näitä lapsia olin kuitenkin haastatellut sellaisten lapsien kanssa, joilta olin saanut luvat, joten en voinut lopulta käyttää kahta haastattelua. Osa lapsista, joilta sain tulevaisuuskuvat, eivät olleet haastattelupäivänä paikalla, joten heidänkään osaltansa en saanut haastatteluja. Tulevaisuuskuvia luvan saaneilta lapsilta kuitenkin käytän, sekä keskustelua, mitä kävimme leirillä heidän piirustuksistaan. Tarinan kautta pyrin tuomaan lasten sisäistä maailmaa esille, heidän mielikuvitustaan ja tulevaisuuskuviaan. Tulevaisuuskuvia muodostetaan pohjautuen

omiin kokemuksiin, ympäristöön, haaveisiin ja mielikuvitukseen, joten mielestäni tarinan kautta tulevat ajatukset sopivat hyvin tutkimuskysymykseeni. Piirustustehtävä toimi pohjana tarinalle, ja ajattelin sen johdattavan lapset kuvittelemaan erilaisia tulevaisuudenkuvia.

Haastatellessani kerho-ohjaajia käytin teemahaastattelua. Kerho-ohjaajien haastattelut tapahtuivat videopuheluyhteydellä toukokuussa 2021. Omat haastatteluni kerho-ohjaajien kanssa suoritin videopuheluyhteydellä joko Zoom- tai Teams-palvelua käyttäen. Laitoin sähköpostitse kyselyn henkilöille, jotka olivat kouluissaan jo pitäneet Aikaseikkailu-kerhon. Tätä kautta sain neljä haastateltavaa, joihin viittaatan tutkielmassani termeillä Ohjaaja 1, Ohjaaja 2, Ohjaaja 3 ja Ohjaaja 4.

Kansatieteilijä Helena Ruotsala (2005) kirjoittaa, kuinka teemahaastatteluun kuuluu ajatus ennalta sovitusta aihepiiristä. Perusajatus on, että haastateltava tietää haastateltavasta asiasta, joten teemahaastattelulla pyritään keräämään tietoa hänen henkilökohtaisesta näkökulmastaan asiaan. (Ruotsala 2005, 65.) Haastattelemani kerho-ohjaajat olivat joko jo pitäneet kerhon, tai pitivät sitä parhaillaan, joten teemahaastattelu koski kerhoa ja sen kulkua. Oletuksena oli, että he tietävät tilanteen ja tapauksessa Aikaseikkailu -iltapäiväkerhon. Itselläni oli myös tiedossa jo kerhoon liittyviä asioita, kuten sen rakenne, kerhovihko ja idea. Näin ollen olin päätenyt tiettyihin oletuksiin siitä, mitä kerho-ohjaajat olivat kokeneet. Hirsjärvi ja Hurme (2001) kirjoittavat, kuinka ”teemahaastattelu lähtee siitä oletuksesta, että menetelmällä voidaan tutkia kaikkia yksilön kokemuksia ajatuksia, uskomuksia ja tunteita.” (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Haastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista, korostamalla heidän ääntään haastattelijan kysymysten sijaan. Huomioon otetaan se, että ihmisten tulkinnat asioista, kuten myös merkitykset, ovat keskiössä. Myös vuorovaikutuksellisuus merkitysten syntymisessä on olennainen asia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

2.4.1 Tutkijan positio

Tutkijan roolilla on usein suuri merkitys tutkimuksessa ja erityisesti tässä lapsia koskevassa tutkimuksessa. Ruotsala (2005) kirjoittaa, kuinka tutkijan on mahdotonta irrottautua kulttuurikontekstistaan. Tutkijalla on aina mukanaan painolasti, joka koostuu kulttuurisista, biologisista, moraalisisista ja fyysisistä tekijöistä, jotka vaikuttavat tutkijan tekemään tulkintaan. Esimerkiksi kielenkäyttö, pukeutuminen, käyttäytyminen, ihonväri ja sosiaalinen asema ovat tekijöitä, jotka tutkijan on pantava merkille ja tiedostettava tutkimusta tehdessään, vaikkei hän voikaan häivyttää niitä. Ominaisuuksilla on kuitenkin eroa sen suhteen, voiko hän vaikuttaa

niihin vai ei. Esimerkiksi ihonväriin ei voi vaikuttaa, joka voi luoda toisissa haastattelutilanteissa erilaisia merkityksiä, kun taas puhettavan tutkija voi valita riippuen haastateltavasta. (Ruotsala 2005, 53)

Tutkija vaikuttaa olemassaolollaan ja päätöksillään jokaiseen tutkimuksenteon vaiheeseen: minkä käsitteiden kautta kohdetta lähestytään, mitä aineistonkeruuseen liittyviä valintoja tehdään, mitä taustakirjallisuutta hän valitsee, minkä analysointitavan hän kokee olevan käyttökelpoisin kohteeseen, sekä miten tuloksista raportoidaan. Tutkijan voidaan katsoa olevan yksi tutkimusvälineistä, sillä toisen tutkijan käsissä tutkimuksesta muotoutuisi erilainen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 18.) Aineistoa kerätessäni olin tietoinen omasta positiostani suhteessa informantteihin. Aikuisia kerho-ohjaajia haastatellessani asettauduin kiinnostuneen kuuntelija-kyselijän rooliin, mutta lasten kanssa minun täytyi muuttaa lähestymistapaani. Itselläni ei ole lapsia, mutta olen toiminut lasten parissa vapaa-ajallani. Olen toiminut partio-ohjaajana parin vuoden ajan sekä työskennellessäni museo-oppaana olen pitänyt museokierroksia lapsille. Minulla oli siis jonkinverran kokemusta toimimisesta lasten kanssa, vaikkei varsinaista kasvatustieteilijätaustaa olekaan. Tutkielman teon alkuvaiheessa jännitin, onko osaamiseni riittävä. Minulla on kuitenkin luontaista kykyä toimia ohjaavasti lasten kanssa, joten koen, että osaamiseni oli riittävä aineistonhankinnassa, vaikkakin parantamisen varaa olisi ollut.

3 Aineiston esittely ja huomiot

Tässä luvussa esittelen aineistoni, kerron Aikaseikkailu -iltapäiväkerhon rytmityksen sekä perehdyn kielen käyttöön kesäleireillä. Kerhon kulun käyn läpi, sillä mielestäni se on olennaista, jotta lukija saa käsityksen siitä, millaisessa kontekstissa kerhovihot on täytetty. Kerhon kulku -alaluvussa nousee myös esille kerho-ohjaajien (Ohjaaja 1-4) ajatuksia kerhosta. Päädyin jaottelemaan ohjaajien haastattelut toissijaiseksi aineistoksi, pohjaksi lasten tuottamalle informaatiolle. Ensisijainen aineistoni on lasten haastattelut, kerhovihot, tulevaisuuspiirustukset sekä kenttäpäiväkirja. Kieli -alaluvussa pohdin kielen merkitystä ja nostan esille kenttätyössäni kohtaamia ajatuksia. Olen sijoittanut nämä kolme alalukua yhden yläluvun alle, sillä ne kaikki tulevat työn hierarkiassa samalle kohdalle, ennen analyysia mutta metodien jälkeen.

3.1 Aineisto

Kuten jo aiemmassa luvussa selostin, aineistonhankinta suunnitelmani muuttui useampaan otteeseen matkan aikana. Haastateltavien lukumäärä valikoitui ensiksi sen mukaan, kuinka moni kerho-ohjaaja halusi osallistua haastatteluun. Sain MLL:n kautta listan kerho-ohjaajista, jotka olivat pitäneet kerhoa syksyllä 2020 ja/tai keväällä 2021. Lähetin ohjaajille sähköpostia kysyen, haluaisivatko he osallistua haastatteluun. Loppujen lopuksi haastattelin yhteensä neljää kerho-ohjaajaa. Olen pseudonymisoinut kaikki informanttini. Päädyin pseudonymisointiin, sillä osa kerho-ohjaajista ei halunnut omaa nimeään tutkielmaan ja lasten osalta halusin taata heidän erityisryhmäherkkyydensä vuoksi anonymiteetin. Kesäleireihin viittaan työssäni termeillä kesäleiri A ja kesäleiri B.

Lasten kanssa alkuajatukseni oli, että pyrin haastattelemaan jokaista, keneltä saan kerhovihon. Sain kerhovihkoja kahdelta lapselta keväällä 2021, mutta haastattelut heidän kanssaan eivät toteutuneet. Näiltä lapsilta sain myös tulevaisuuspiirustukset, kaksi kummaltakin. Päädyin haastattelemaan yhteensä viittä lasta kahdella kesäleirillä heinäkuussa 2021. Kolme haastattelua toteutettiin yksilöhaastatteluna ja yksi siten, että siihen osallistui kaksi lasta samanaikaisesti. Kesäleirillä A päädyin yksilöhaastatteluihin, koska aikaa oli riittävästi. Kesäleirillä B päädyin parihaastatteluihin, koska aikaa ei olisi ollut haastatella jokaista lasta erikseen. Kesäleirille B osallistui yhteensä kymmenen lasta, mutta en saanut lupaa käyttää piirustuksia tai haastatteluja kuin kahden lapsen vanhemmalta. Kesäleirillä B haastattelin todellisuudessa siis kuutta lasta, eli tein kolme parihaastattelua, mutta kaksi näistä

haastatteluista piti jättää tämän tutkielman ulkopuolelle. Kesäleirilapsilta sain myös tulevaisuuspiirustukset, jokaiselta yksi, kaksi tai kolme kappaletta.

Aineistonani on siis.

- Kerhovihko kahdelta lapselta, täytetty keväällä 2021 (lapset ”Mikki” ja ”Aku”)
- Tulevaisuuspiirustukset kahdelta lapselta, tehty keväällä 2021 (lapset ”Mikki” ja ”Aku”)
- Neljä kerho-ohjaajan haastattelua, tehty videopuhelun välityksellä toukokuussa 2021 (Ohjaaja 1, Ohjaaja 2, Ohjaaja 3 ja Ohjaaja 4)
- Yksilöhaastattelut kolmelta lapselta kesäleirillä A (lapset ”Tupu”, ”Hupu” ja ”Lupu”)
- Yksi parihaastattelut kahden lapsen kanssa kesäleirillä B (lapset ”Mortti” ja ”Vertti”)
- Tulevaisuuspiirustukset lapsilta joita haastattelin, tehty heinäkuussa 2021 kesäleireilla A ja B (Tupu, Hupu, Lupu, Mortti ja Vertti)
- Tulevaisuuspiirustukset lapsilta, joita en haastatellut (lapset ”Hessu”, ”Hansu”, ”Leenu”, ”Liinu”, ”Touho

Aineisto arkistoidaan Turun yliopiston Historian, taiteiden ja kulttuurien tutkimuksen arkistoon ja on käytettävissä siellä elokuusta 2023 alkaen. Kuvissa (tulevaisuuspiirustukissa) näkyvä ylimääräinen paperinpala on tekijän nimen peittona.

3.2 Aikaseikkailu -iltapäiväkerhojen kulku

Aikaseikkailu-iltapäiväkerhot järjestettiin joko koulun jälkeen tai koulupäivän aikana. Kerhon suunnittelussa oli olennaista ottaa huomioon lasten omat toiveet; mitä he toivovat ja haluavat kerholta ja kerhossa tapahtuvan. Olennaista oli myös antaa konkreettisia välineitä, jolla tulevaisuutta ja sen mahdollisia huolenaiheita pystyisi käsittelemään. Eräs kerhon tavoitteista oli myös tuoda termistöä, kuten ”tulevaisuuslukutaito” osaksi koulumaailmaa. Tämän välittäjinä toimivat kerho-ohjaajat ja apuohjaajat, jotka tavallisesti toimivat kouluissa myös opettajina ja koulunkäynninohjaajina. (TYKL/AUD/1840) Perusajatuksena kerhossa oli, että kerho on avoin kaikille. Koulun puolesta pyrittiin houkuttelemaan mukaan sellaisia lapsia, jotka syystä tai toisesta viettävät aikaa yksin, tai vailla koulun ulkopuolista toimintaa, kuten harrastuksia. (TYKL/AUD/1840, TYLK/AUD/1843)

Ohjaaja 2 kertoo, että heidän kerhoonsa osallistui lapsia, joilla oli esimerkiksi kehitettävää kaveritaidoissa. (TYKL/AUD/1841) Kerhot pidettiin MLL:stä annetun kaavan mukaan. Tämä helpotti kerho-ohjaajien työtä, mitään ei tarvinnut keksiä etukäteen, vaan teemat ja aiheet olivat valmiina jokaisella kerhokerralla, kuten myös niihin liittyvät tehtävät.

(TYKL/AUD/1840) Kerhoissa luotiin kerholaisten kesken kerhosäännöt, joita jokainen suostui noudattamaan. Säännöt allekirjoitettiin, joka lisäsi sitoutumista niihin.

(TYKL/AUD/1841) Kerhosäännöt olivat ryhmähengen luojina: jokainen oli allekirjoittanut ne sitoutunut noudattamaan niitä, jotta jokaisella olisi mukava käydä kerhoa. Sääntöihin kuului muun muassa ”Emme kiusaa”, ”Käyttäydymme hyvin”, ”Ei huudeta”, ”Ei syrjitä ketään” sekä ”Käytämme mielikuvitusta”, joka Ohjaaja 3:n mielestä sopi erinomaisesti Aikaseikkailu -teemaan ja koko ideaan. (TYKL/AUD/1842) Sen sijaan ”Siivoamme jälkemme”- sääntöön piti palata kerran jos toisenkin. (TYKL/AUD/1842) Kulttuurianalyysin näkökulmasta säännöt eivät ole pelkästään mekaanisia määräyksiä, vaan ne heijastavat kulttuurin merkityksiä, arvoja ja normeja. Säännöt saavat merkityksensä yhteisön ja yhteiskunnan jaettujen tulkintojen kautta. Ne määrittävät, mitä pidetään hyväksyttävänä ja sopivana toimintana ja millaisia odotuksia ja velvoitteita yksilöillä on. Säännöt vaikuttavat yksilöiden toimintaan ja ne voivat luoda ja ylläpitää yhteisön identiteettiä ja sosiaalista järjestystä. Kerhon puitteissa luodut säännöt pyrkivät myös vahvistamaan ryhmän identiteettiä ja luomaan yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Kerho eteni tietyllä kaavalla: ensiksi käytiin kerhosäännöt läpi, jonka jälkeen käytiin jokaisen kerholaisen kuulumiset läpi. Tämän jälkeen kuunneltiin kerhokerran teemaan johdattava alkutarina. alussa oli tarina, joka johdatteli kerhon teemaan. (TYKL/AUD/1841) Ohjaaja 2 mielestä kerhotarina toimi rauhoittumishetkenä. Lapsilla saattoi olla paljon energiaa kun he saapuivat kerhoon, joten pysähtyminen ja kuunteleminen rauhassa toimivat hyvänä aloituksena ja paussina päivään. (TYKL/AUD/1841) Tarinat voivat inspiroida ja motivoida yksilöitä, tässä tapauksessa ne myös laittavat mielikuvituksen liikkeelle ja pohjustavat tulevia kerhotehtäviä. Tarinan päätyttyä siitä käytiin pientä keskustelua yhdessä: mitä tarinassa tapahtui, mistä oli kyse. Tämän jälkeen kerholaisille jaettiin älytabletit, ja kerholaiset tekivät tehtävät niiltä. Älytabletilla tarkoitan kosketusnäyttöistä mobiililaitetta, jota ohjataan sormin. (TYKL/AUD/1841)

Kuva 1 Mikin kerhovihon aukeama, jossa Aikaseikkailija-hahmo

Kerhoissa oli käytössä kerhovihot. Vihoissa oli Aikaseikkailija -hahmo, jota kerholaiset muokkasivat kerhon edetessä. Aikaseikkailija sai uusia ominaisuuksia, kerholainen sai päättää valikoimasta, minkä lisää hahmolleen. Hahmon tehtävän on myös edustaa toista. Kerholaisen ei tarvitse ajatella vain itseään ja omia kykyjään, vaan hän voi antaa mielikuvitukselle vallan, leikitellä, ajatella omien rajojensa yli. Aikaseikkailijan matkatessa pitkin kerhokertoja, hahmo toimi ikään kuin alter egona, avatarina, kerholaisille. Avatar -termi tarkoittaa hahmoa, joka edustaa käyttäjäänsä virtuaalipeleissä tai keskustelupalstoilla. Aikaseikkailijahahmon käyttö mahdollisti sen, että kerholaisten ei tarvitse miettiä kaikkea itsensä kautta, vaan mielikuvitukselle voi antaa enemmän tilaa. Kerholaisen ei tarvitse miettiä vastausta kysymyksiin mitä hän tekee tulevaisuudessa tai millainen hän on, vaan tarkoituksena kerhossa oli luoda tila, jossa kaikki on mahdollista. Esimerkiksi Käytä taitojasi -teemassa Aikaseikkailija sai pohdittavakseen, haluisiko hän olla töissä ihmisten kanssa, luonnon parissa vai esimerkiksi robottien kanssa. Tätä kautta kerholaisilla oli mahdollista hahmottaa omia kiinnostuksen kohteita, Aikaseikkailijan kautta. Oman Aikaseikkailija -hahmon tekemistä ja osaamisen kerryttämisestä pidettiin kerholaisten keskuudessa. (TYKL/AUD/1843)

Jokaisen kerhokerran lopulla kerholaiset saivat valita Aikaseikkailijalleen uuden lisäosan. Lisäosa liittyi aina kunkin kerhokerran teemaan, esimerkiksi Päivitä vimpaimet -kerralla oli mahdollisuus valita esimerkiksi puhuva huonekasvi, joka pitää seuraa ja samalla puhdistaa ilmaa, tai hologrammipuhelin, joka tuo keskustelukumppanin samaan tilaan soittajan kanssa. (TYKL/AUD/1843) Aikaseikkailija -hahmon käyttö mahdollistaa oman persoonan sivuunjäyttämisen ja asioiden pohtimisen yli omien rajojen. Tällöin lapsi voi löytää uusia taitoja, kiinnostuksen kohteita, toimintatapoja ja kehittää luovaa ajattelua. Tätä kautta lasten rohkeus uudenkokeiluun ja itseluottamus voi vahvistua. Lisäosat leikattiin irti vihosta, väritettiin ja liimattiin Aikaseikkailijan profiiliin. Keskustelu vempaimista, kuten kenelle Aikaseikkailija soittaisi hologrammipuhelimella, käytiin myös, mikäli aikaa jäi. (TYKL/AUD/1843)

3.3 Kieli

Yhteisen kielen käyttö toimii vuorovaikutussuhteiden luomisessa. Kesäleireillä moni lapsista oli maahanmuuttajataustainen, eikä suomen kieli vielä sujunut jokaiselta täysin ongelmitta. Tämä loi tilanteita, jossa esimerkiksi pelien ja leikkien sääntöjä ja rytmiä oli toisinaan haastavaa ymmärtää. Pelasimme Kesäleirillä B tervapataa, joka on usealle lapselle tuttu, mutta leikki ei ole kuitenkaan universaali, joten säännöt ja leikin kulku piti selittää. Oli tilanne, jossa eräs lapsista turhautui täysin siihen, että hän lähti juoksemaan väärään suuntaan, eikä ymmärtänyt, kun häntä ohjeistettiin sekä ottamaan leikissä käytettävä keppi mukaansa, ja juoksemaan toiseen suuntaan, mitä kepin pudottaja. (TYKL/SPA/1248)

Toisinaan lasten kokemukset ja taustat voivat olla traumaattisia, jos he ovat saapuneet Suomeen levottomista ympäristöistä. Keskustelin esimerkiksi erään lapsen kanssa, ja hän kysyi minulta suoraan, miksi ihmiset tappavat toisiaan. Vastaaminen hänelle ei ollut helppoa. (TYKL/SPA/1248) Integroituminen uuteen paikkaan, kulttuuriin ja maahan voi alkaa vasta sitten, kun mieli on oppinut käsittelemään vaikeita kokemuksia ja valmis vastaanottamaan uutta tietoa ja oppimaan uusia asioita. (Sarén 2021, 45). Yhteisen kielitaidon puuttuminen loi haasteita myös haastattelu-tarinahetkissä. Kesäleirillä B haastattelin kahta lasta kerrallaan, joka osoittautui hyväksi vaihtoehdoksi rajallisen ajan ja lasten kielitaidon kannalta. Kesäleirillä A haastattelin lapsia yksi kerrallaan, sillä haastateltavia ei ollut niin paljoa, mitä toisella leirillä. Ensimmäisissä haastatteluissa koin lapsien jännittävän minua vieraana aikuisena, he olivat kenties myös ujompia persoonia. Koen, että toisen lapsen, samaistuttavan kaverin puuttuminen tilanteessa myös loi jännitystä. Toisella leirillä haastattelutilanteissa lapset

pystyivät kommunikoimaan yhteisellä äidinkielellään, jos vastaan tuli sana jota he eivät ymmärtäneet. Toinen lapsista selitti äidinkielellä sanan ”vuosi”, ja pääsimme eteenpäin tarinassa. (TYKL/SPA/1248)

Leireillä lasten luomissa leirisäännöissä yksi oli ”Puhutaan kielellä, jota kaikki ymmärtävät”. Tällä viitattiin siihen, että omaa äidinkieltä käytettäisiin mahdollisimman vähän, jotta kaikki voidaan ottaa tasapuolisesti mukaan keskusteluun. Paikoitellen tämä saattoi myös turhauttaa lapsia, sillä tällöin he eivät saaneet ilmaista itseään niin tarkasti mitä olisivat halunneet. Kielitaidon kohentumisen, ryhmähengen ylläpitämisen ja jokaisen tilanteessa olevan lapsen mukaan ottamisen kannalta suotavaa oli kuitenkin käyttää suomen kieltä. Jossain välissä, jos joku ei ymmärtänyt kysymystä, lapset vaihtoivat omaan äidinkieleensä. Pohdin, kuinka paljon kielimuuri todellisuudessa vaikuttaa lapsiin. Eräs lapsi oli hyvin vetäytyväinen ja hiljainen, mutta kun hän jutteli toisen lapsen kanssa äidinkielellään, juttua kyllä riitti.

(TYKL/SPA/1248) Arjessa vieraan kielen kuuleminen, laulut, lorut ja riimittely auttavat kielen oppimisessa. Tulevaisuudessa digitaaliset oppimisympäristöt ja puheteknologia voivat myös olla keinoja kehittää kielitaitoa. (Sarén 2021, 47.)

4 Lasten arki tulevaisuuskuvin ja -keskustelussa

Etnologian painopiste on siirtynyt aikaisemmasta talonpoikaiskulttuurin tutkimuksesta ja kansankulttuurista arkielämän tutkimukseen. Vaikka arki on toisaalta ennenkin ollut keskiössä, sillä kansatieteen kohteena on aina ollut jokapäiväinen elämä. (Ruotsala 2021, 288) Tämäkin tutkielman pohja on näin ollen myös arjessa. Vaikka kesäleiri voi lasten silmissä olla erityislaatuinen tapahtuma heidän elämässään, tutkija näkee sen osana lasten arkea. Piirustustehtävän tehtävänanto pyysi lapsia piirtämään laveasti ”Miltä tulevaisuus näyttää?” joten piirustustehtävän ja tulevaisuuskuvin voidaan katsoa olevan osa lasten tulevaisuuden arjen toiveita ja ajatuksia.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen teemoja, jotka nousivat lasten tekemissä tulevaisuuspiirustuksissa sekä heidän kanssaan käydyissä tulevaisuuskeskusteluissa, eli haastatteluissa. Yhteensä aineistosta nousi kolme pääteemaa: teknologia, asuminen ja harrastukset. Jokaisen pääteeman alla on alateemoja, kullakin yksi tai kaksi. Lisäksi käsittelen kielen merkitystä aineiston hankinnassa sillä koen, että sen merkitys tutkielmassa on merkittävä.

4.1 Teknologia

4.1.1 Tulevaisuuden ”vempaimet”

Tässä kappaleessa käyn läpi, minkälaisia teknologiaan liittyviä asioita nousi esille aineistosta. Teknologian osuus esille nousseissa teemoissa oli suuri, joka johtui myös siitä, että Aikaseikkailu -projektissa teknologia oli keskeinen osa, esimerkiksi osa iltapäiväkerhojen kerhovihkojen teemoista ja tehtävistä käsitteli suoraan teknologiaa. *”Ihmiset asuvat lentävissä taloissa. –sillee että teknologiaa on käytetty kaikkeen maholliseen. Ja töit on tehty paljo helpommaks teknologian avulla”* (TYKL/AUD/1848)

Aikaseikkailu -iltapäiväkerhot, joista sain kerhovihot (TYKL/SPA/1249_1 & TYKL/SPA/1249_2) olivat tulevaisuuslukutaito -teemaisia. Kerhovihossa on tehtäviä, jotka suoraan kehottavat keksimään vaihtoehtoisia asioita nykyisille, joten ei ollut yllättävää, että keksinnöt nousivat yhdeksi teemaksi. Ohjaaja 1 kertoo kokemuksistaan iltapäiväkerhon vetäjänä. Eräällä aukeamalla piti keksiä ”tulevaisuuden vempaimia”. Lapset kehittivät muun muassa kuulokkeet, jotka kääntävät kuullun puheen toiselle kielelle, jota kuulokkeiden käyttäjä ymmärtää. Lapset myös kuvittelivat asioita ja keksintöjä, jotka kuulostavat

futuristisilta, mutta joita on jo olemassa, vaikkei tosin suuressa määrässä. Kerholaiset keksivät esimerkiksi julkisen kulkuvälineen, joissa ei ole kuljettajaa ollenkaan. Tällaisia on kokeiltu esimerkiksi Tampereella, joten tulevaisuus ”on jo täällä”. (www5)

Ohjaaja 3 kertoo, kuinka hänen vetämässään iltapäiväkerhossa uusia käyttötarkoituksia syntyi tavaroille. Esimerkiksi nallesta syntyi reppu. (TYKL/AUD/1842) Ohjaaja 4 kertoo kuinka kerholaiset keksivät käytännöllisiä tavaroita, kuten kävelevän wc-pöntön. Myös kierrätys ja kestävä kehitys synnyttivät uusia ideoita, kuten puukuiduta valmistettuja vaatteita.

Kerholaiset pitivät mieluisampana esimerkiksi hologrammipuhelinta tai lentävää autoa. (TYKL/AUD/1843) (TYKL/AUD/1843)

Erään kerholaisen Aikaseikkailija oli luontokuvaaja, ja kerholainen oli piirtänyt Aikaseikkailijan silmien ympärille ”kajaalit”. Kerholainen kertoi, kuinka Aikaseikkailijan silmät itsessään toimisivat nyt ”valokuvaushommana”. Eli Seikkailija pääsee äänettömästi lähelle eläintä ja vain silmiä räpäyttämällä voi ottaa kuvan. (TYKL/AUD/1843)

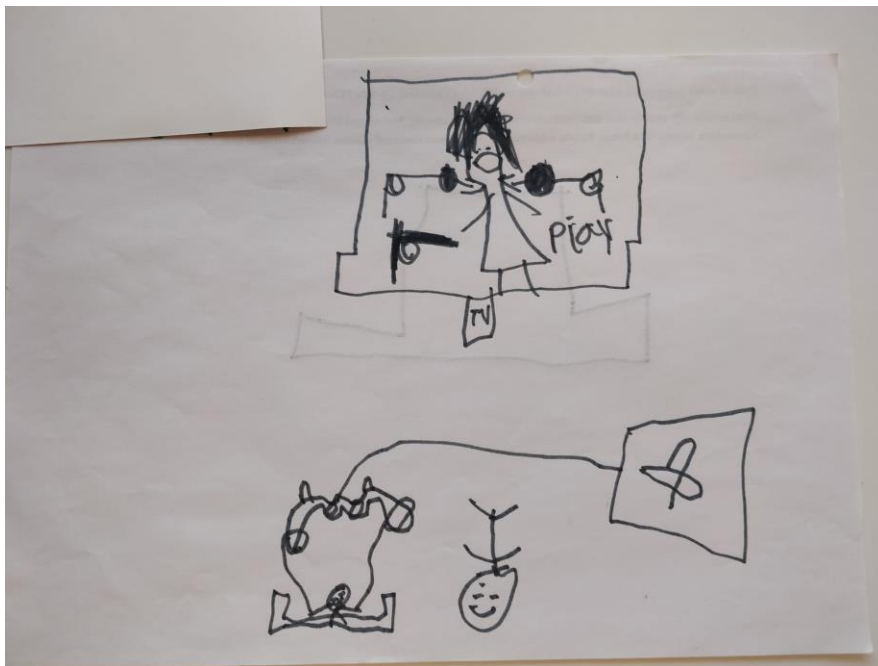
Mortin piirustuksessa (TYKL/SPA/1247_14) on TV ja pelaaja sen edessä. Pelaajalla on kädessään ohjain, ja ohjaimesta lähtee viiva, ”säde”, joka avaa portaalin peliin. Vieressä on Vertin pikkusisarus ja pöytä. Kauempana ovat vanhemmat istumassa sohvalla, sohvapöydän edessä.

Kuva 2 Mortin tulevaisuuspiirustus 1 (TYKL/SPA/1247_14)

Vertti piirsi tulevaisuuspiirustukseensa (TYKL/SPA/1247_10) huoneen, jonka sisällä hahmo. Hahmolla on kauhistunut ilme kasvoillaan, ja häntä osoittaa kolme asetta. Huoneen etualalla

on TV. Piirustuksessa on myös vanhan mallinen lankapuhelin, josta menee johto televisioon. Televisiossa on symboli ja johdon päällä hahmo, jonka pää on ylösalaisin.

Kuva 3 Vertin tulevaisuuspiirustus 1 (TYKL/SPA/1247_10)

Mortin ja Vertin haastattelussa täydensimme tarinan. Aloitimme keksimällä vuosiluvun. Tarina sijoittuu vuoteen 2600. Vuonna 2600 ihmiset asuvat ”lentävissä taloissa” ja ”teknologiaa on käytetty kaikkeen mahdolliseen”.

Vertti: Ja ihmisillä oli kaikki vaatteet oli robotiikkaa, eli niis voi vaa näpäyttää sormii nii ne vaihtuu vaa.

H: Miten ne vaihtuu?

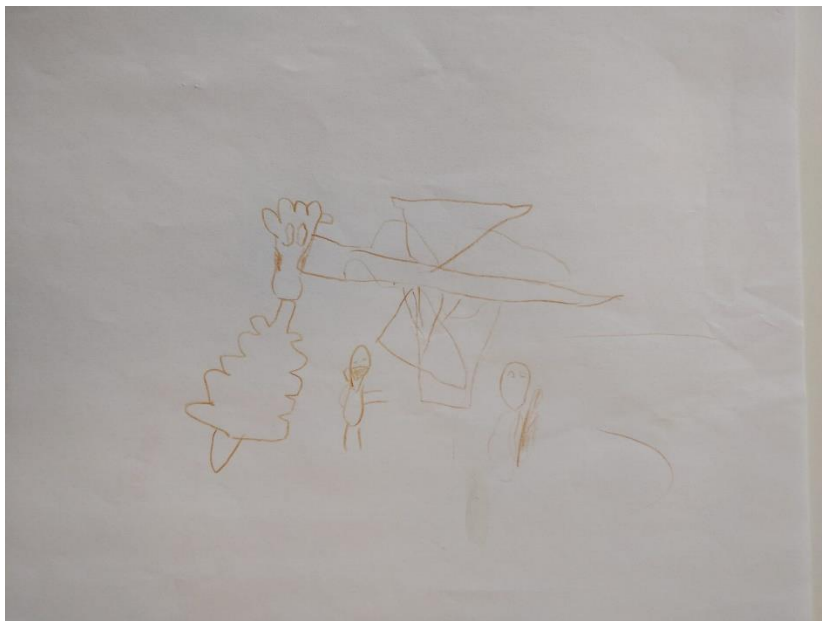
Vertti: Sillee et siinä on semmonen nappi, ku sä painat siitä.

(TYKL/AUD/1847)

4.1.2 Supersankarit

Mortin piirustuksessa (TYKL/SPA1247_12) on lohikäärme, joka syöksi tulta. Lohikäärme on talon katolla. Lohikäärmeellä on robottisiivet, koska sen omat alkuperäiset siivet ammuttiin, joten ne piti irroittaa. Näin lohikäärmeestä tuli robotti. Yksi hahmo oli kauhuissaan lohikäärmeen edessä, ja kaksi muuta hahmoa olivat käärmeen vieressä ja edessä. Edessä oleva hahmo pitelee miekkaa. Toinen hahmo pitelee myös taisteluvälinettä. Mortti kertoo kuinka

hän ”tappaa sellaista hirviöä, mikä on mahoton kuolla”. Jos hirviöön koskee, muuttuu itse kiveksi. Lohikäärmeellä on niin vahvat voimat, että se voisi tuhota koko maapallon.

Kuva 3 Mortin tulevaisuuspiirustus lohikäärmeestä (TYKL/SPA/1247_12)

H: Haluutsä vielä kertoo tästä?

Mortti: Ei siinä oo oikein mitään muuta. Me taistellaan mun lohikäärmeen kanssa, sillä on niin vahvat voimat et se vois tuhota varmaan maapallon. (TYKL/AUS/1847)

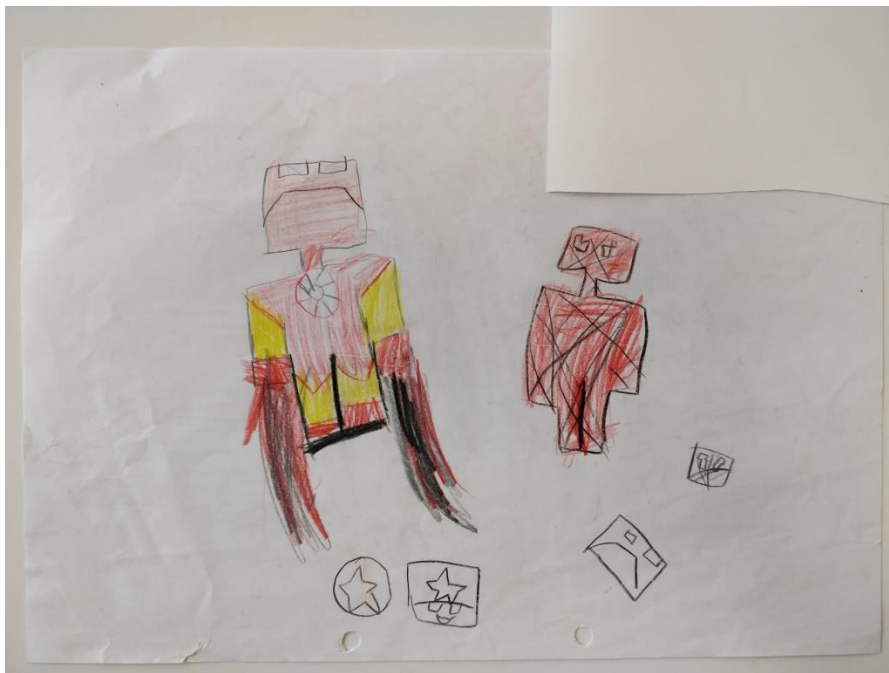
Hessun ensimmäisessä tulevaisuuspiirustuksessa (TYKL/SPA/1247_15) on kaksi hahmoa. Toinen hahmo on keltainen, päällä mustat housut ja vihreä paita, jossa musta keskikuvio violetilla pohjalla. Hahmolla on vihreät silmät punaisilla pupilleilla sekä hymy kasvoilla. Hahmo sanoo ”korona”. Toisen hahmon koko vartalo on raidallinen, yhteensä yhdeksän väriä. Hahmolla on myös raidalliset siivet, sekä vihreät käsivarret, käsissä on miekka ja leka, joista lähtee punaisia säteitä. Päässä hänellä on vihreät sarvet. Hahmo sanoo ”ei kiinnosta”.

Hahmojen alla on ruskea maa josta kasvaa sinistä heinää.

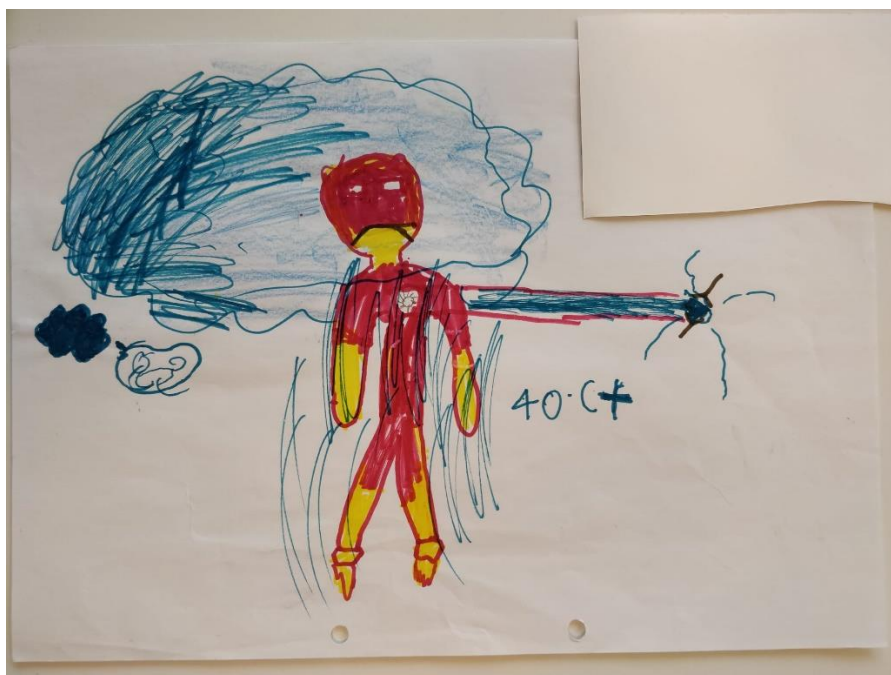

Kuva 4 Hessun tulevaisuuspiirustus koronaa vastaan (TYKL/SPA/1247_15)

Toiseen piirustukseen (TYKL/SPA/1247_19) Hessu piirsi punakeltaisen Ironmanin, supersankarin Marvel-universumista. Hahmolla on surullinen ilme kasvoillaan. Hahmoon osuu sininen säde, jonka takia hahmo on surullinen. Lämpötila kuvassa on 40 celsiusta. Kolmanteen kuvaan (TYKL/SPA/1247_18) Hessu piirsi myös punaisia hahmoja. Toisella on myös keltaista asussaan. Keltapunaisella hahmolla on rinnassaan pyöreä symboli, jossa poikkiviivoja. Hahmolla alaspäin kääntynyt suu ja suorakulmion malliset silmät. Toinen, punainen hahmo on pienempi. Hänen asussaan on mustia poikkiviivoja. Hahmot ovat niin ikään supersankareita.

Kuva 5 Hessun supersankarit (TYKL/SPA/1247_18)

Kuva 6 Hessun Ironaman (TYKL/SPA/1247_19)

Supersankarit ovat olleet suosittuja hahmoja lasten keskuudessa jo useiden vuosikymmenten ajan. Supersankarien juurien voidaan nähdä olevan kytköksissä esimerkiksi ”länkkärimyyttiin”, jossa yksinäinen sankari pelastaa kohteensa sitä vainoavalta uhalta. He edustavat ihmisyyden parhaita ominaisuuksia, kuten rohkeutta, voimaa ja kekseliäisyyttä, ja heidän seikkailunsa ovat täynnä jännitystä ja toimintaa. Supersankarit voivat näyttäytyä mahdollisuuksina selviytyä haastavissa tilanteissa. He ovat esimerkkejä siitä, kuinka voimme voittaa vastoinkäymisiä ja ylittää omat rajamme. Tämä viestii siitä, että lasten tulee olla

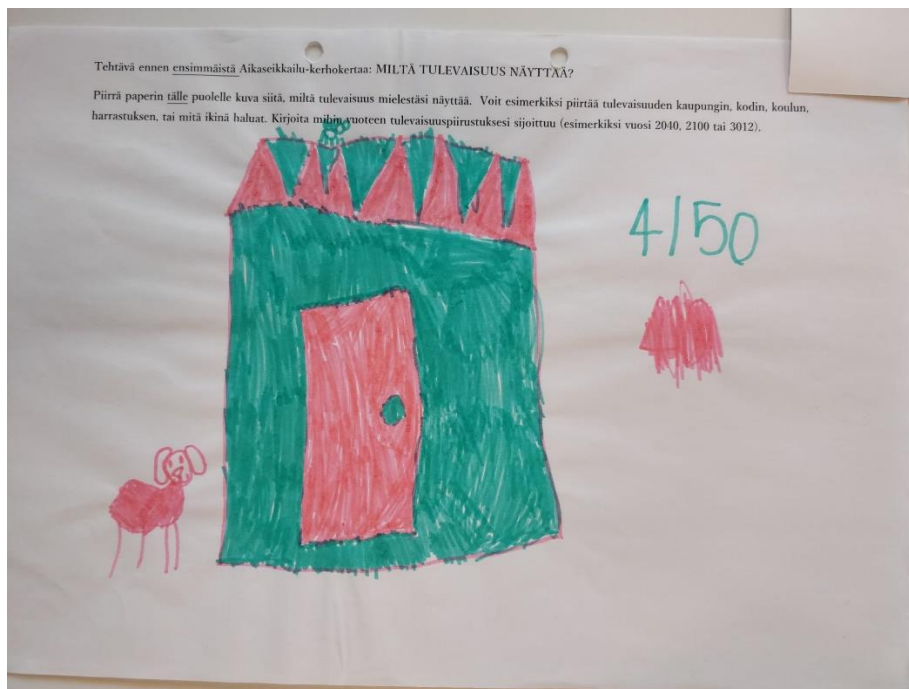
valmiita kohtaamaan tulevaisuuden haasteita ja löytämään ratkaisuja niihin. Supersankarit edustavat myös yhteiskunnallisia arvoja, jotka ovat tärkeitä kulttuurin ja yhteiskunnan kannalta. Esimerkiksi Ironmanin luoma kuvasto korostaa innovatiivisuutta ja teknologiaa, jotka ovat keskeisiä arvoja nykyaikaisessa länsimaisessa kulttuurissa. Tämä osoittaa, että lasten kulttuurinen ympäristö vaikuttaa heidän tulevaisuusajatteluunsa ja mielikuviin siitä, millaisia mahdollisuuksia tulevaisuus voi tarjota. Kiinnostava yksityiskohta Hessun piirustuksessa TYKL/SPA/1247_19 on korona, jota vastaan supersankari taistelee. Lisäksi supersankarit voivat inspiroida lapsia käyttämään mielikuvitustaan ja luovuuttaan, jotta he voivat kehittää omia ratkaisujaan tulevaisuuden haasteisiin. Tämä korostaa mielikuvituksen tärkeyttä ja sen merkitystä tulevaisuusajattelussa. Kaiken kaikkiaan supersankarit edustavat tietynlaista tulevaisuusajattelua, jossa haasteet koetaan mahdollisuuksina ja rohkeus, kekseliäisyys ja yhteisöllisyys ovat avaintekijöitä menestykseen. Tämä voi vaikuttaa lasten tulevaisuusajatteluun ja kannustaa heitä etsimään ratkaisuja tulevaisuuden haasteisiin sekä käyttämään mielikuvitustaan ja luovuuttaan kehittämään innovatiivisia ratkaisuja.

4.2 Asuminen

Lasten piirustukset, joissa on kuvia tulevaisuuden kodeista ja asumisesta, voivat olla arvokasta tutkimusaineistoa, kun tutkitaan lasten tulevaisuudenkuvia ja asumisen merkityksiä heille. Kulttuurianalyysi on yksi menetelmä, jota voidaan käyttää piirustusten analysointiin. Tilan ulottuvuus on ollut etnologiassa ajan ja sosiaalisen ulottuvuuden ohella olennainen tutkimuskohde (Ruotsala 2019, 276). Laura Huttunen (2002) on väitöskirjassaan *Kotona, maanpaossa, matkalla : kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa* tarkastellut kodin merkitystä ihmisten elämissä. Shelley Mallett (2004) kirjoittaa, kuinka koti voi olla ideologinen konstruktio ja kokemus maailmassa olemisesta. Lasten piirtämät tulevaisuuskuvat voivat siis olla konkreettisia haaveita siitä, millaisen fyysisen kodin he haluavat itselleen, mutta piirustuksiin voi myös kätkeytyä muita ulottuvuuksia.

Piirustuksissa voi olla piileviä merkityksiä ja toiveita. Esimerkiksi, lapset voivat piirtää kuvia taloista tai kodeista, jotka ovat täynnä leluja, kavereita ja perhettä. Mielestäni tämä voi viitata siihen, että lapset arvostavat yhteisöllisyyttä ja haluavat asua kodissa, jossa on paljon elämää ja toimintaa. Toisaalta, lapset voivat piirtää kuvia taloista, jotka ovat erittäin suuria ja moderneja, ja joissa on paljon elektroniikkaa ja teknologiaa. Mielestäni tämä voi viitata siihen, että lapset arvostavat teknologiaa ja haluavat asua moderneissa kodeissa, jotka ovat varustettu kaikilla uusimmilla laitteilla ja teknisillä ratkaisuilla.

Tupu piirsi ensimmäiseen tulevaisuuskuvaan koiran ja kirkkaanvärisen talon. Tupulla on kotonaan kaksi kissaa, ja piirustuksen perusteella tulevaisuudessa on myös lemmikkejä. Vuosi, johon hän sijoitti tulevaisuuskuvan, on 4150, eli yli kahdentuhannen vuoden päähän. Hän haluaisi isona asua pinkissä talossa. Talossa olisi myös suklaalähde, paljon karkkia ja vaatteita, televisio, sohva, sänky, vaatekaappi. (TYKL/SPA/1247_1)

Kuva 7 Tupun tulevaisuuden talo (TYKL/SPA/1247_1)

H: Haluaisitsä asua omassa talossa isona?

Tupu: Joo.

H: Minkälaisessa talossa?

Tupu: Semmosessa joka on pinkinvärinen.

H: Onks pinkki sun lempiväri?

Tupu: Joo.

H: Mitä siel talossa ois?

Tupu: Öö.. Siel ois yks suklaalähde, sit siel ois paljon karkkii, sit siel ois paljon vaatteita ja televisio ja sohva ja mun sänky.

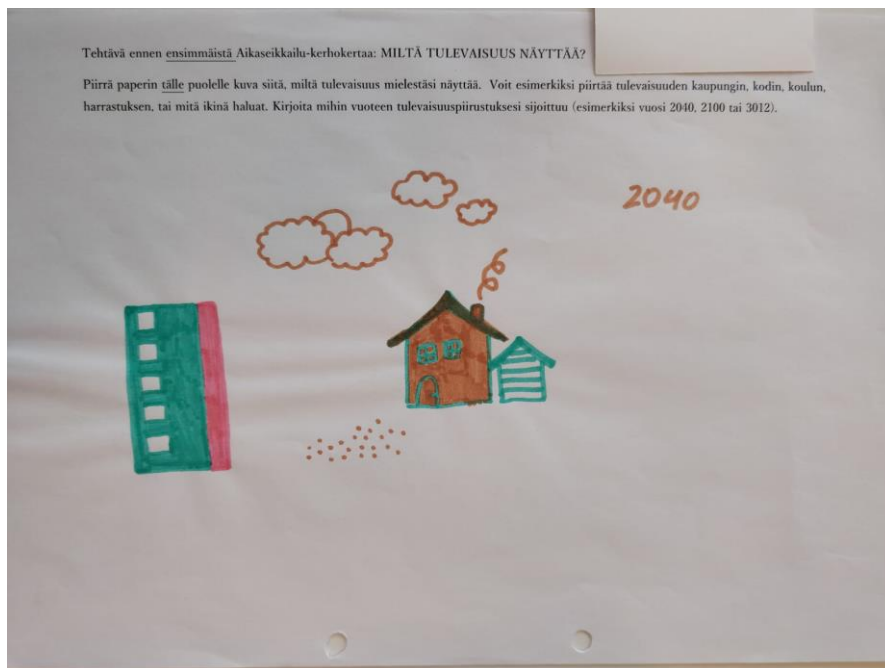
H: Mmh.

Tupu: Ja vaatekaappi. (TYKL/AUD/1844)

Hupu piirsi ensimmäiseen tulevaisuuspiirustukseensa kerrostalon, harjakattoisen talon ja pienemmän rakennelman harjakattoisen viereen. Kerrostalo on turkoosi-pinkki, harjakattoinen

talo ruskea ja pienempi rakennus vihreä-valkoinen. Kuva sijoittuu vuoteen 2040.

(TYKL/SPA/1247_3)

Kuva 8 Hupun tulevaisuudessa on erilaisia taloja (TYKL/SPA/1247_3)

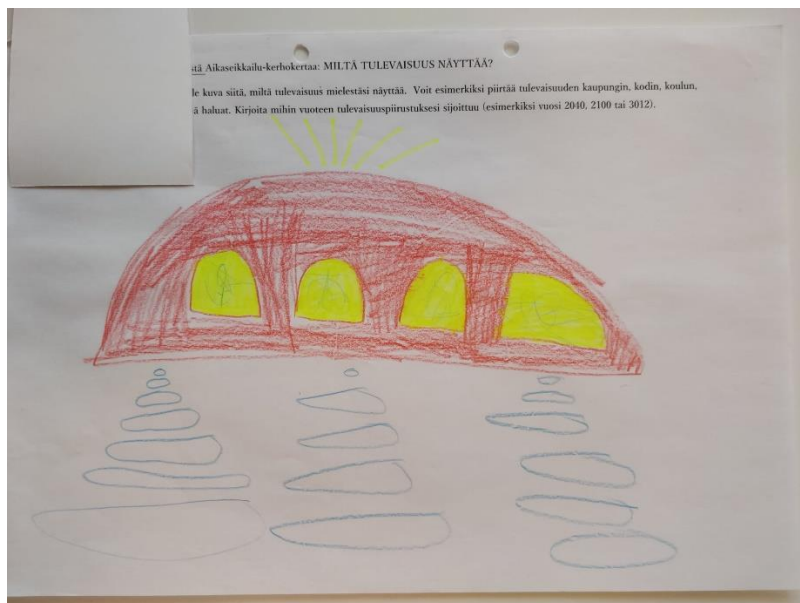
Piirustukset tulevaisuuden taloista ja asumisen muodoista kertovat, mitä haaveita lapsilla on asumisen suhteen tulevaisuudessa. Kirkkaan värit rakennuksissa ovat lapsille tärkeitä. Talojen muodot ovat piirroksissa sekä perinteisiä, nykypäivän talojen kaltaisia, sekä nykyistä futuristisempia ja villimpiä.

Hansun ensimmäisessä tulevaisuuspiirustuksessa oli talo, jonka katto oli kolmivärinen. Talon sisällä on hahmo, jolla on sininen paita ja punaiset shortsit. Talon siällä on myös vihreitä ja punaisia raitoja. Talon sivustalla on kolme rakettia ja talon pohjassa kolme rakettia, jotka syöksevät punaisia lieskoja. (TYKL/SPA/1247_8) Talo on perinteisen harjakattoisen talon mallia mukaileva, mutta värikkyyys katossa ja raketit tekevät siitä erikoisen. Talo sijoittuu vuoteen 2100.

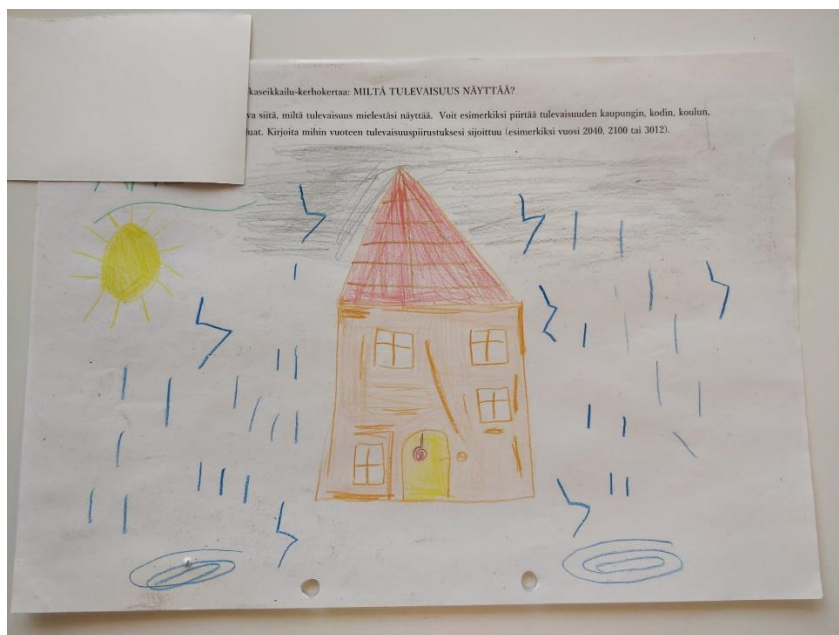
Kuva 94 Hansun talossa on raketteja (TYKL/SPA/1247_8)

Leenun piirutuksissa ensimmäisessä on rakennus, joka leijuu sinisten kuvioiden yläpuolella. Rakennus on punainen ja siinä on neljä keltaista ikkunaa. Ikkunoissa näkyy sinisiä hahmoja. Alus on tulevaisuuden lentävä talo. (TYKL/SPA/1247_24) Piirustus kertoo, kuinka teknologiaa on tulevaisuudessa yhdistetty asumiseen ja liikkumiseen. Ihmisten ei kenties tarvitse enää erikseen hankkia matkailuautoa, vaan liikkumaan pääsee ilman, että poistuu kotoaan, sillä talo toimii kulkuvälineenä. Ulpu-Maria Ikonen (2015) kirjoittaa pro gradussaan, kuinka kodilla on sosiaalisen elämän keskuksena kaksi luonnetta: turvallisuuden alue ja objektiivinen tila (Ikonen 2015, 93). Piirroksen voidaan nähdä sisältävän myös tiettyä turvaa ja pelkoa. Mikäli lapsi on kotoisin maasta, jossa on sota käynnissä, lentävä talo mahdollistaisi koko perheen turvaan pääsemisen, ilman että omaa kotiaan tulee jättää taakse.

Kuva 10 Leenun talo lentää. (TYKL/SPA/1247_24)

Touhon piirustuksessa (TYKL/SPA/1247_28) on oranssi talo Talossa on punainen harjakatto, keltainen ovi ja neljä ikkunaa. Taivas on tummanharmaa ja sinistä vettä sataa. Taivaalla on myös sinisiä salamoita sekä keltainen aurinko.

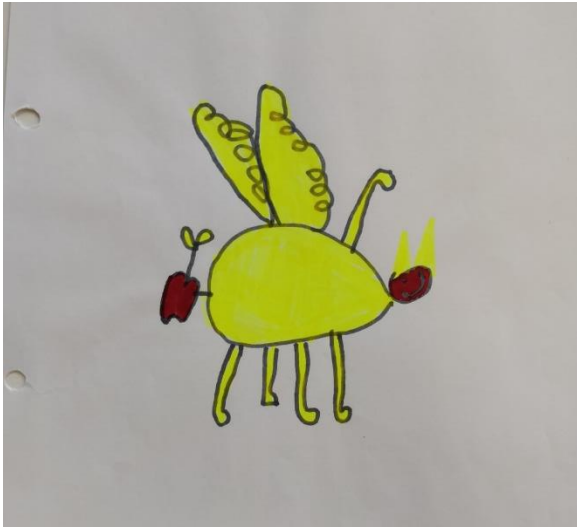

Kuva 11 Touhon tulevaisuuden talo (TYKL/SPA/1247_28)

4.2.1 Maailmassa muiden kanssa/ lemmikit

Toinen Tupun piirustus piirrettiin samalla, kun haastattelin häntä kesäleirillä. Tupu ei halunnut tehdä kanssani tarinaa, joten hänen kanssaan vain piirsimme. Piirustuksessa on eläin, joka on lehmä, mutta sillä on kissan korvat, siivet selässä, ihmisen suu ja omenahäntä.

Lehmän nimi on Ruikku. Ruikku-lehmä asuisi isona hänen kanssaan samassa talossa, tarkemmin talon vessassa, koska lehmällä on aina vessahätä.

Kuva 5 Ruikku-lehmä. (TYKL/SPA/1247_2)

Siivekkäät lehmät ja lohikäärmeet ovat esimerkkejä mielikuvituksen voimasta ja tulevaisuudenkuvien luomisesta. Mielikuvitukselliset eläimet kertovat, että osaavat ajatella tulevaisuutta luovasti ja kekseliäästi. Lapset voivat käyttää mielikuvitustaan luodakseen tulevaisuudenkuvia, joissa fantasiamaailman hahmot ovat osa arkea. Mielikuvituksen merkitys lapsen kehityksessä on tärkeä. Mielikuvitusleikit auttavat lasta ymmärtämään erilaisia tilanteita ja tapahtumia, sekä kehittämään empatiakykyä ja sosiaalisia taitoja. Lisäksi mielikuvitusleikit ovat tärkeitä kehittämään luovuutta ja ongelmanratkaisukykyä.

Tupu toivoisi, että hänellä on isona kolme tai kaksi kissanpentua. Hän asuisi yhdessä kissojen ja yhden siilin kanssa. Hän on nähnyt videon Youtubesta, jossa tubettajalla on siili lemmikkinä. (TYKL/SPA/1247_2)

Hupun kanssa kesäleirillä haastattelutilanteessa piirtelimme tarinan täydentämisen yhteydessä. Tarina sijoittui vuoteen 2111. Tällöin ihmiset asuvat kylässä. Hupu piirsi samaan aikaan kylää, joka koostui neljästä talosta. Kylä sijaitsi keskellä metsää, ja kylästä lähti teitä, jotka mutkittelivat ja päättyivät lopulta kylän toiselle puolelle. (TYKL/SPA/1247_4) Hupun piirtämässä kylässä on myös ”hyvin pikkuinen jalkapallokenttä”. Jokaisella kyläläisellä on oma kissa, ja kissat leikkivät kylässä. Hupu piirsi kylään kissan, jonka nimi on Miaumiaumiau. Hupu sanoo, että tulevaisuuden kylässä ei ole yhtään lankapuhelimia, koska hänen mielestään ne ovat rumia. (TYKL/SPA/1247_4 & TYKL/SPA/1846)

Kuva 6 Kylä ja kissa Miaumiaumiau (TYKL/SPA/1247_4)

Lemmikit ovat usein läsnä lasten arjessa. Ne voivat symboloida lapsille rakkautta ja huolenpitoa. Usein lapsiperheissä lemmikit nähdään perheenjäseninä, joita pitää hoitaa ja huolehtia, samoin kuin muita perheenjäseniä. Mielestäni tämä voi opettaa lapsille vastuullisuutta ja huolenpitoa toisista. Lemmikit voivat myös olla merkki yksinäisyydestä tai tarpeesta saada huomiota. Joillekin lapsille perheen kissa tai koira voi olla tärkeä, ellei jopa paras ystävä, josta löytää turvaa ja lohtua. Eläimet voivat myös symboloida erilaisia tunteita ja arvoja: esimerkiksi kissat voivat edustaa itsenäisyyttä ja itseluottamusta, kun taas koirat symboloivat uskollisuutta ja ystävyyttä. Näin ollen lapset voivat oppia näitä arvoja ja perehtyä kokemiinsa tunteisiin eläimiä hoitaessaan.

Lemmikit voivat myös olla tapa osoittaa vaurautta tai sosiaalista asemaa. Joissakin yhteiskunnissa esimerkiksi kalliit rotukoirat, voivat olla merkki varakkuudesta tai korkeasta asemasta yhteiskunnassa. Tällainen symboliikka voi vaikuttaa lasten käsitykseen siitä, millaisia asioita arvostetaan ja minkälainen asema yhteiskunnassa on arvostettava. Sosiaalinen ulottuvuus ja identiteetti voidaan myös yhdistää lemmikkieläimiin. Esimerkiksi joissakin yhteisöissä koirat ovat suosittuja, kun taas toisissa kissat ovat yleisempiä. Tällainen valinta voi heijastaa perheen tai yksilön arvoja ja käsityksiä eläinten kohtelusta ja suhteesta niihin. Lemmikkien merkitykset kulttuurisessa kontekstissa voivat myös viestiä lasten tulevaisuusajattelusta ja tulevaisuuslukutaidosta. Ne voidaan nähdä symboleina

vastuullisuuteen, huolenpitoon ja yhteisöllisyyteen. Tällaisia taitoja oppiessaan lapset voivat mielestäni tulevaisuudessa edistää kestäviä ja oikeudenmukaisia yhteiskuntia.

4.3 Harrastukset

Lupu kertoi harrastuksistaan samalla kun piirsimme tulevaisuuskuvia (TYKL/SPA1247_6).

Lupu: Nii. Sitten... (jatkaa piirtämistä intensiivisesti) Hyvin pikkunen jalkapallokenttä.

H: Mhaa. Tykkäätsä pelaaa jalkapalloo?

Lupu: En.

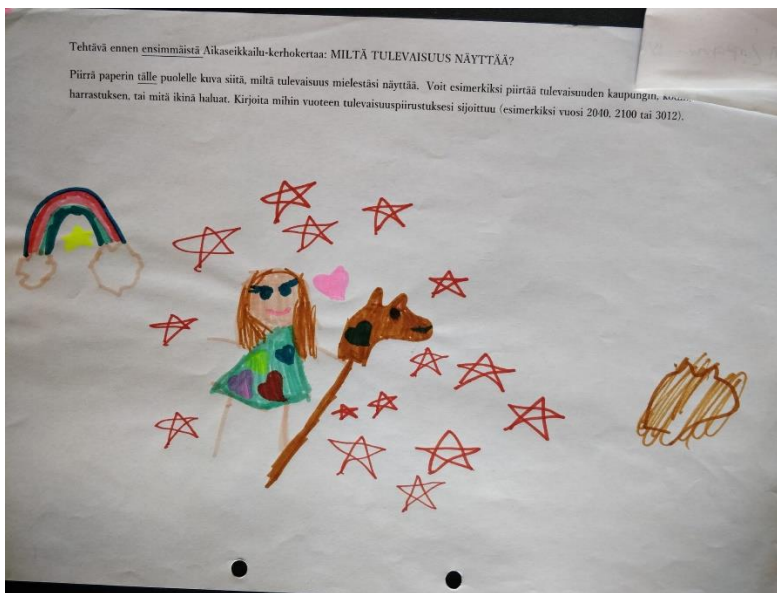
H: Et, okei. Mitä sä tykkäät tehdä?

Lupu: Voimistella

H: Aa, voimisteletsä samassa joukkueessa ku toi toinen kerholainen?

Lupu: En.

Lupu myös piirsi kuvan itsestään ratsastamassa keppihevosella. Hevoset ovat lähellä Lupun sydäntä.

Kuva 14 Lupu ratsastamassa keppihevosella. (TYKL/SPA/1247_5)

Harrastuksiin liitetään sosiaalinen ympäristö, jossa harrastusta toteutetaan, kuten koti, koulu, kaverit, perhe. Harrastaessa riski ulkopuolelle jäämisessä vähenee, kun henkilö on yhteydessä toisiin harrastuksen kautta. Harrastaessaan lapsi oppii harrastukseen liitettävien taitojen lisäksi itsestään. Omat heikkoudet, vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet tulevat ilmi ja tätä kautta identiteetti voi kehittyä ja vahvistua. Hakovirta ja Rantalaiho kirjoittavat, kuinka ”harrastaessaan lapsi oppii myös itsestään, kun hän huomaa omia heikkouksia, vahvuuksia sekä kiinnostuksen kohteita, jolloin identiteetti kehittyy.” (Hakovirta ja Rantalaiho 2012, 55). Heidän mukaansa kulttuurissamme on vallallaan sosiaalinen normi, että lapsen tulee

harrastaa. Harrastaminen voi merkitä tällöin lapselle hyväksytyksi tulemista. Hakovirran ja Rantalaihon (2012) mukaan ”erityisesti liikuntaharrastuksia arvostetaan niiden hyvinvointia parantavan elementin vuoksi. Liikuntaa harrastaessaan lapsi ottaa vastuuta omasta hyvinvoinnistaan.” (Hakovirta ja Rantalaiho 2012, 55.)

4.3.1 Pelillisuus ja leikillisuus

Aikaseikkailu -iltapäiväkerhon yksi olennaisin käsitepari on pelillisuus ja leikillisuus. Tässä kappaleessa perehdyn pelillisyyden ja leikillisyyden elementteihin, pääsääntöisesti siitä näkökulmasta, miten ne ilmenevät Aikaseikkailu -iltapäiväkerhoissa, pohjautuen kerho-ohjaajien haastatteluihin. (TYKL/AUD/1840-1843) Ensiksi avaan käsitteet.

Käsitteellisesti *pelillisyyttä ja leikillisyyttä* on käytetty rinnakkain. Ero näiden kahden käsitteen välillä on kuitenkin Mäyrän (2011) mukaan siinä, että leikillisuus haastaa pelillisyyteen liittyvän yksinkertaisen pelin idean. Leikillisuus, toisin kuin pelillisuus, huomioi myös asenteen, kuten myös toimintaan liittyvän elämyksellisen ja miellyttävyyden, joita pelillisuus ei välttämättä pidä sisällään. (Mäyrä 2011)

Peli ja leikki voivat limittyä; pelaaminen on osa leikkiä ja leikki on osa pelaamista. (Kangas 2014, 74) Kulttuurihistorioitsija Johan Hizinga (1955) puhui aikoinaan leikkivästä ihmisestä (*homo ludens*), tarkoittaen sitä, että kaikki kulttuurissamme perustuu leikkiin. se on läsnä kaikkialla. Tähän viitaten leikillisuus, leikki ja peli ovat erottamaton osa ihmisyyttä, niin positiivisessa kuin negatiivisessa valossa. Sekä peli että leikki pitävät sisällään mielikuvituksellisuuden ja tulevaisuuden tutkimuksellisen mahdollisten maailmojen tutkiskelua ja ajattelua. Leikillisuus on usein rinnastettu leikkiin, luovuuteen sekä emotionaalisiin tekojoihin. Näiden yhtymäkohtien lisäksi leikillisuus on asennoitumista, orientoitumista, sitoutumista ja yhdessä tekemistä, kun asiaa tarkastellaan oppimisen prosessien kautta. (Kangas 2014, 73-75) Myös leikillinen oppiminen (*playful learning*) kuvaa nykyajassa tapahtuvaa, digitaalisten ulottuvuuksien ja prosessien täyttämää monimuotoista ja omaehtoista oppimista.

Pelillisyyden ja leikillisyyden mukaan ottaminen tuntui iltapäiväkerhon suunnittelussa luonnolliselta valinnalta. Mukaan pyrittiin ottamaan runsaasti pelillisyyden sekä leikillisyyden elementtejä. (TYKL/AUD/1843) Iltapäiväkerhojen viimeisen kerran ohjelmaksi oltiin suunniteltu esimerkiksi pakuhuone -mallista peliä. Tehtävänä oli edetä pelissä ratkaisemalla vihjeitä jotta pääsi etenemään seuraavaan vaiheeseen. Peli liittyi opittavaan aiheeseen, eli kerhokerran teemaan. (TYKL/AUD/1840) Perinteiseen koulumaailmaan liittyvät pelit, kuten kertotaulujen harjoitteluun tähtäävää matematiikkapeliä pelattiin myös. Ohjaaja 1 kertoo,

kuinka kertotauluharjoittelun jälkeen palkinnoksi sai pelata hetken esimerkiksi rallipeliä. (TYKL/AUD/1840.) Vesterinen ja Mylläri (2014, 64) toteavat kuinka ”helposti unohdetaan voimakkaan behavioristiset menetelmät, joiden tehokkuutta tietystä näkökulmasta ei voida kiistää mutta jotka ovat tuottaneet oppimiseen myös vähemmän toivottavia seuraamuksia.” Oppilaat, jotka ovat sisäisesti motivoituneita tekemään ja oppimaan, voivat muuttaa ajatteluaan ulkoisen motivaation, palkinnon, ohjaamaksi. (Vesterinen & Mylläri 2014, 64).

Ohjaaja 3 mukaan hänen kerhossaan tykättiin etenkin peleistä, joissa piti taistella aikaa vastaan, eli joiden suorittamiseen oli rajattu aika käytettävissä. Esimerkiksi muistipeli, joissa piti yhdistää sana ja kuva, oli suosittu. (TYKL/AUD/1842) Vesterinen ja Mylläri (2014) toteavat, kuinka pelaamisen yhteys oppimiseen on toisaalta tiedossa oleva arkielämän ilmiö, mutta pelioppiminen on viime vuosina nostanut päätään tutkimus- ja tuotekehittelykentällä. Koska koulua on käytävä eikä tervapata sovellu matikantunnille, sopivampi ilmaisu haetulle ilmiölle on pelillisuus. Pelaamisen parissa on huomattu syntyvän kokemuksellisuutta ja asiaan uppoutumista, jota halutaan tuoda pelien parista myös koulumaailmaan ja oppimiseen. Pelillisuus tarjoaa mahdollisuuden luokahuoneen rajat ylittävään oppimiseen. Nykyinen koulu käyvä sukupolvi on nimetty diginatiiveiksi, eli heille on luontevaa hyödyntää esimerkiksi teknologiaa sekä pelillisiä elementtejä oppimisen prosessissa. (Vesterinen & Mylläri 2014, 57.)

Iltapäiväkerhoissa hyödynnettiin Seppo -nimistä media-alustaa. Seppo on alusta, joka pitää sisällään erilaisia pelejä, joita eri toimijat, kuten opettajat, voivat hyödyntää kouluissa ja Aikaseikkailu-kerhon kaltaisissa ympäristöissä. Kerho 1:ssä pelattiin peliä, jossa piti konkreettisesti liikkua paikasta toiseen koulun pihalla tehtäviä suorittaen. Kerholaiset saivat eteensä erilaisia tehtäviä, kuten ”hyppi 10 sekuntia paikallaan” tai ”tee villi ilme”. Pelissä oli myös kysymyksiä, joihin löytyi vastaus kun liikkui seuraavaan paikkaan. (TYKL/AUD/1840)

Perinteisten lauta- ja videopelien rinnalle on syntynyt fyysistä tilaa ja virtuaalista maailmaa yhdistävä pelikulttuuri, jossa pelaaja voi seikkailla sekä fyysisessä että virtuaalisessa maailmassa. Etnologian perinteeseen kuuluu tilan tutkiminen (Ruotsala 2019, 276) ja uusi näkökulma aiheeseen voisi syntyä pelikulttuuritutkimisen kautta: miten tilan käsite muuttuu tällaisissa fyysistä ja virtuaalista maailmaa yhdistelevissä toiminnoissa.

Koska pelien äärellä vietetään yhä enemmän aikaa, ovat peleissä käytetyt oppimisen tavat ovat lapsille luontaisia. Pelitutkija Kristian Kiili (2005) kirjoittaa, kuinka pelit mahdollistavat opittavan sisällön oppimisen pelin sisällöstä, eli esimerkiksi pelin sisältäessä maailmankartan, opitaan esimerkiksi maantieteen opetussuunnitelman kaltaista sisältöä. (Kiili 2005, 14-18)

4.3.2 Videopelit

H: Jokaisella ihmisellä on oma..?

Mortti: Pleikka (nauraa)

Vertti: Puhelin

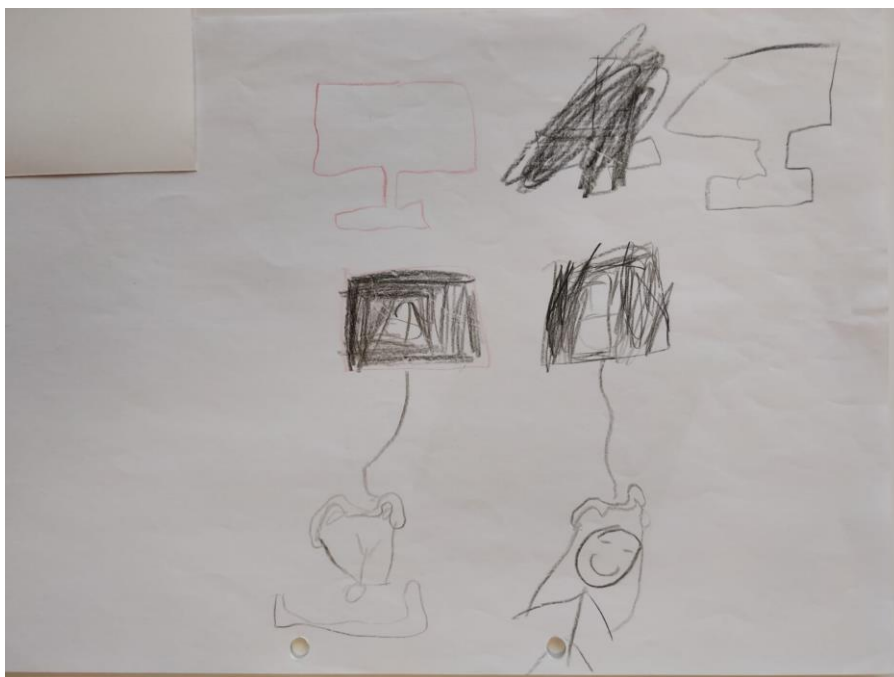
H: Puhelin ja pleikka

Mortti: Pleikka vitonen ja pleikka kutonen

Vertti: Kaikki!

Mortti: Pleikka, miljoonaan asti!

Pelit ja leikki nousivat esille myös tulevaisuuspiirustuksissa ja havainnoidessani kentällä. Erottelin videopelit erilliseksi alakuvuksi, sillä niiden osuus aineistosta oli merkittävä. Vertin toinen piirustus (TYKL/SPA/1247_11) pitää sisällään myös televisioita, pelejä ja pelaajia. Paperilla on kaksi hahmoa, joilla on käsissään peliohjaimet, ja he pelaavat videopelejä.

Kuva 15 Vertin tulevaisuuspiirustus 2 (TYKL/SPA/1247_11)

Piirroksat pelikonsoleista, kuten PlayStationista, osoittavat, että pelit ja pelikulttuuri ovat osa lasten elämää ja arkea nyky-yhteiskunnassa. Pelejä pelataan niin yksin kuin yhdessä kavereiden tai sisarusten kanssa, ja pelikulttuuriin kuuluvat myös erilaiset pelitapahtumat ja kilpailut. Pelit ja pelikonsolit ovat tärkeä osa lasten viihde- ja vapaa-ajanviettoa nyky-yhteiskunnassa. Pelikulttuuri vaikuttaa myös lasten tulevaisuudennäkymiin, sillä peliala on yksi nopeimmin kasvavista ja kehittyvistä aloista nyky-yhteiskunnassa, eli kenties myös tuleva työpaikka jollekin. Lasten piirtämät tulevaisuuskuvat, joissa esiintyy pelikonsolit,

kertovat lasten suhteesta pelikulttuuriin ja sen tulevaisuuden näkymiin. Tässä kappaleessa tarkastelen, mitä pelit, etenkin videopelit ja konsolit kertovat lasten tulevaisuudenkuvista ja -ajattelusta. Tarkastelu auttaa ymmärtämään, miten pelikulttuuri ja pelit ovat osa lasten tulevaisuuskuvia ja millaisia vaikutuksia (video)peleillä on lasten arjessa.

Pelit ja pelikulttuuri ovat myös linkittyneet laajemmin yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Pelit ja pelikonsolit ovat merkittävä osa viihdeteollisuutta, ja ne vaikuttavat monien muiden alojen, kuten elokuva- ja musiikkiteollisuuden, kehitykseen. Pelikulttuuriin kuuluu myös yhteisöllisyys ja sosiaalinen vuorovaikutus, eri peliyhteisöt ovat aktiivisille pelaajille tärkeitä. Pelejä pelaamalla voidaan saada myös oppimis- ja onnistumiskokemuksia, samoin kuin epäonnistumisia, ongelmanratkaisuhetkiä ja uudenlaisia kokemuksia. Pelit myös ruokkivat mielikuvitusta, niiden avulla voidaan muuttua joksikin toiseksi, kuten supersankariksi. Pelit tarjoavat elämyksiä, mutta niihin liittyy myös haittapuolia ja huolta, esimerkiksi väkivaltaisuuteen ja ikärajoihin liittyen.

Tulevaisuudessa sosiaalisten suhteiden ylläpito on yhä enemmän keskittynyt virtuaalisiin ympäristöihin. Pihapelejä pelataan välitunneilla edelleen, mutta esimerkiksi vapaa-aikana kaverit voidaan kutsua herkemmin pelaamaan videopelejä alustalle, sen sijaan että mentäisiin oven taakse koputtelemaan ja pyytämään pihalle. (Sarén 2021, 39)

Virtuaaliset pelit mahdollistavat erilaisia ja monen muotoisia sosiaalisia suhteita, jotka eivät rajoitu esimerkiksi naapuruston lapsiin. Tämä on rikkaus, mutta ei tule unohtaa pihapelien ja -leikkien liikunnallisen puolen hyötyjä. Pelisuunnittelun kentällä onkin kehitetty pelejä, jotka yhdistävät virtuaalisen ja fyysisen ympäristön. Hyvä esimerkki on PokemonGo, erilaiset VR-pelit ja muut liikunnallisuuteen kannustavat sovellukset. (Sarén 2021, 39)

5 Tulosten esittely

Tulevaisuus ei tarkoita satojen tai tuhansien vuosien päähän ulottuvaa aikaa. Kerholaisten piirustuksissa ja keskusteluissa mielikuvat tulevaisuudesta eivät aina sijoittuneet satojen vuosien päähän, vaan esimerkiksi seuraavaan vuoteen. Tulevaisuuden ajattelu ei kuitenkaan tarkoita vain tulevaisuuden mahdollisuuksia ja suunnitelmia, vaan se kytkeytyy arjen toimintoihin, toisten huomioonottamiseen ja käyttäytymiseen. Ohjaaja 2 kertoo, kuinka hänen mielestään tulevaisuusajattelu kytkeytyy arkeen ja siihen, ”miten olla mukana maailmassa”. Tähän liittyy esimerkiksi kaveritaidot, kuinka kohdella kanssaeläjiä, miten se näyttäytyy arjessa, oman ja toisen tulevaisuudessa, millainen olo toiselle tulee. (TYKL/AUD/1841)

Anita Rubin (2003) kirjoittaa kuinka tulevaisuudenkuvat ovat tärkeimpien tulevaisuudentutkimuksen tutkimuskohteiden joukossa. Tulevaisuuskuvat ovat ajattelun työvälineitä, joilla on mahdollista käsitellä mahdollisia tulevaisuuden tiloja. Tulevaisuuskuvat Rubinin (2003) mukaan ”muodostuvat tiedon, uskomusten, pelkojen ja toiveiden sekoituksesta, ja ne ohjaavat päätöksentekoa sekä valintoja ” (Rubin 2003, 791). Ne sekä tuottavat tietoa henkilöiden mahdollisista toiminnoista ja käyttäytymisestä tulevaisuudessa, mutta Rubinin (2003) mukaan ”niiden kautta on myös mahdollista saada tietoa toimijan motivaatiosta ja vaihtoehtoista”, joita henkilöllä on käytössä päätöksentekohetkellä. (Rubin 2003, 792). Esimerkiksi mikäli henkilöllä on negatiivinen asenne itseään ja ympäröivää maailmaa sekä niitä koskevia tulevaisuuden mahdollisuuksia kohtaan, saattaa se johtaa siihen, että henkilö käyttäytyy nykyhetkessä itseään vahingoittavalla tai hedonistisella tavalla. (Rubin 2003, 791-793)

Rubin kirjoittaa, kuinka tulevaisuuskuviin positiivinen tai negatiivinen sävy määrittelee sitä, kuinka motivoitunut toimija on tekemään päätöksiä nykyhetkessä sekä kantamaan niiden tuottaman vastuun tulevaisuudessa. Näin ollen tulevaisuuden toteutuminen voidaan nähdä nykyhetkessä ja menneisyydessä tehtyjen päätösten ja niistä tulleiden seurausten dialektisena lopputuloksena. Ajan kuluessa käsitys menneestä muuttuu, jolla on jälleen vaikutusta tulevaisuuden nykyhetkessä muotoutuvien tulevaisuuskuviin muodostumiseen. Kyseessä on siis kehä, joka muuttuu ja muokkaantuu ulkoisten ja henkilön sisäisten muutosten myötä. (Rubin 2003, 798-808) Rubin toteaa, että tulevaisuuskuvat rakentuvat enemmän toiveille ja unelmille, kuin realistisille tavoitteille. Tulevaisuus nähdään siis toiveiden toteutumipaikkana, mutta siihen, mitä tekoja toiveiden toteutumisen eteen tulisi tehdä tai

mitä ratkaisuja harkita, ei juurikaan mietitä. Tällainen ristiriitaisuus voidaan nähdä myöhäismodernin kiteytymänä: on yhä haastavampaa nähdä ja tunnistaa sitä, mikä on realistista ja saavutettavaa yksilötasolla, kun ympärillä on useita eri mahdollisuuksia. Haasteen luo myös ulkopuolisen maailman muuttuminen sellaisella tasolla, jota yksilö ei voi ennustaa eikä edes hahmottaa. (Rubin 2003, 815-819) Näin ollen ajattelen, että lasten piirustuksilla ilmentävänsä tulevaisuuskuvat ovat vihjeitä tulevasta: mistä tulevaisuuden sukupolvet unelmoivat, mitä arvoja heillä on, mitkä ilmiöt tulevat olemaan merkityksellisiä tulevaisuudessa.

5.1 Teknologian merkitys tulevaisuudessa

Tänä päivänä maailma muuttuu ennennäkemätöntä vauhtia. Uudet teknologiset keksinnöt ja teknologinen kehitys tapahtuu sellaista vauhtia, mitä ennen ei olla nähty. Lähimenneisyys poikkeaa paljon nykyisyydestä. Kaksikymmentä vuotta sitten elettiin aikaa ilman älypuhelimia ja päivittäistä internetin käyttöä, joten nykyaika näyttyy hyvinkin erilaisena päivittäisten toimintojen ja rutiinien kannalta. Tulevaisuudentutkija Perttu Pölönen (2020) toteaa, että teknologia on työkalu ja neutraali väline, käyttötarkoitus määrittelee sen, onko se hyvä vai paha. (Pölönen 2020, 17.) Lasten tulevaisuusajattelussa teknologialla näyttää olevan merkittävä rooli. Se on mukana arjessa, kuten kodissa ja sen mahdollisuuksissa, erilaisina välineinä ja mahdollistajina. Kävelevät wc-pöntöt, nappia painamalla vaihtuvat vaatteet ja hologrammipuhelimet voivat näyttytyä hyvin kaukaisina asioina, mutta kukaan ei voi varmaksi sanoa, etteikö tällaisia keksintöjä voisi syntyä ja tulevien vuosikymmenten, viimeistään vuosisatojen, kuluttua.

Peleihin ja pelaamiseen liittyvät teknologiset uutuudet viehättävät lapsia. Supersankarien teknologiaa pullollaan olevat asut herättävät osaa lapsista positiivisia tunteita, perinteisten miekan ja vasaran ohella. Videopelimaailmat ovat lapsille tärkeitä. Keskustelua syntyi lasten suosikkivideopeleistä, ja lapset kertoivat innokkaasti pelaamisesta.

Mortti: Mun pikkuveli pelaa pleikka nelosella Fortnitee, se voittaa..

Vertti: Ääärgh!

Mortti: Kirjota siitä eka.

H: Joo, pikkuveli pelaa pleikka nelosella...

Mortti: Se pelaa Fortnite, se on pro kaikki, se on pro, se voittaa kaikki. Kerran ku yks tyyppi tuli tappamaan mun pikkuveljen Fortnitesta, se oli, siellä oli, miten se tappo, se oli heposti, se oli yhtä minigunia.

H: Oliko se minigun se viimeinen?

Mortti: Joo.

H: Mikä se on?

Mortti: Se on sellane tosi nopee TRR!

Vertti: Joo se ampuu ympyrää.

H: Ympyrää.

Mortti: Sit mä kerron mun tarinan, mä pelasin pleikka kolmonen, ja mullaki...

Vertti: Kirjota se!

Mortti: Mä pelasin Minecraftii, sillon, ding tuli ding, se koitti tappaa mua, mulla oli yks sydäntä, sit mä kuolin, sit mä pelasin uudelleen, sit mä voitin!

H: Mitä sä teit että sä voitit?

Mortti: Mulla tuli nii paljo, mä söin mitä possuun, lampaan.

Tilan ulottuvuus on laajentunut mobiililaitteiden ja tietokoneiden myötä laajalle. Pelaajien ei tarvitse olla samassa paikassa fyysisesti, vaan pelejä voidaan pelata niin kotona, koulussa tai koulubussissa. On kuitenkin todettava, että tänä päivänä jako fyysisen ja virtuaalisen peliympäristön välillä ei ole niin yksijakoinen, sillä usein pelit sisältävät elementtejä molemmista. Fyysinen ja virtuaalinen ympäristö voivat sekoittua yhdeksi (augmented reality) Myös pelaajan läsnäolon kokemus virtuaalipelissä voi muuttua todelliseksi keholliseksi tuntemukseksi. (Krokkfors, Kangas, Hyvärinen 2014, 69.)

Jako fyysiseen ja virtuaaliseen peliympäristöön ei toimi jokaisessa tilanteessa. Fyysistä ja virtuaalista peliympäristöä yhdisteleviä pelejä on jo käytössä, kuten tässäkin tutkielmassa on tullut ilmi. Iltapäiväkerhoissa käytössä Seppo-pelialusta, joka sisälsi muun muassa tämän dikotomian ylittäviä pelejä. Seppo-pelit ovat esimerkki edellämainitusta pelistä, joka yhdistelee fyysistä ja virtuaalista maailmaa. Tällaisia uudenmallisia, arkiseen elämään liittyviä teknologioita keksintöjä syntyy tiheällä vauhdilla. Pölönen (2020) kirjoittaa, kuinka muuttuvassa maailmassa tarvitaan entistä enemmän sopeutumiskykyä. Tämän hetken lapset ja nuoret tulevat tarvitsemaan enemmän sopeutumiskykyä, mitä aikaisemmat sukupolvet. Maailma muuttuu yhä kiihtyvämällä tahdilla, joten monipuolisuudella ja sopeutumiskyvyllä on yhä suurempi rooli ihmisen elämässä, jotta yksilöt pystyvät luovimaan muuttuvien

tilanteiden mukaan. (Pölönen 2020, 55-56.) Pölösen mukaan tulevaisuudessa mielikuvitus on kuudes aisti. Tulevaisuus on aina enemmän, mitä osaamme kuvitella. Mielikuvitukseen liittyy olennaisesti uteliaisuus, ilman uteliaisuutta maailmassa ei tapahdu kehitystä. Uteliaisuuden ytimessä on tarve oppimiseen ja ymmärtämiseen. Jotta uteliaisuus pääsee oikeuksiinsa, viereen tarvitaan rohkeutta uskaltaa yrittää ja kokeilla uutta. (Pölönen 2020, 22-23, 31-32.) Teknologinen kehitys on antanut yhä useammalle mahdollisuuden oppia ja kokeilla uutta. Monella suomalaisella ekaluokkalaiselta löytyy taskustaan älypuhelin, jonka avulla he voivat etsiä tietoa asiasta kuin asiasta. Vielä muutama vuosikymmen sitten ajatus tällaisesta oli utopistinen. Se, mikä oli ennen harvojen etuoikeus, on nykyään itsestäänselvyys. (Pölönen Ihmisen kognitiosta tiedetään, että ihminen ei halua oppia asioita, jotka haastavat hänen maailmankuvaansa. Ilman uteliaisuutta älypuhelimet ja internet ovat huonoja työkaluja, joita käytämme vain pönkittämään jo omaksuttuja ja opittuja asioita. Ilman uteliaisuutta kehitys loppuu. (Pölönen 2020, 32-33.) Ennen tieto siirtyi vanhemmalta lapselle, mutta nykypäivän lapset ja nuoret eivät ole riippuvaisia vanhempiensa tiedosta ja taidoista. (Pölönen 2020, 61-62) Pölönen (2020) yhdistää intohimon luonteeseen ja tulevaisuudessa pärjäämiseen. Vaikka yhteiskunta teknologisoituu, ihmisiä, etenkin intohimoisia ihmisiä tarvitaan. Luoteen merkitys korostuu, sillä koneella ei ole persoonaa eikä luonnetta. (Pölönen 2020, 70-71). Vaikka kone voisi suoriutua samoista työtehtävistä, sillä ei ole luonnetta taikka intohimoa tehdä asioita samalla tavalla kuin ihmisellä.

Pölösen (2020) mukaan ”kriittinen ajattelu parhaimmillaan vahvistaa omanarvontunnetta, kehittää kieltä ja esiintymistaitoja, rohkaisee innovointiin ja auttaa tekemään parempia valintoja päivittäin. --Vain kriittinen ajattelija voi kohdata epävarman tulevaisuuden, kuten vain viisas tulkitsija ymmärtää menneisyyden ja historian.” (Pölönen 2020, 96.) Teknologian on tullut erottamattomaksi ilmiöksi ihmisten jokaisella elämän alueella. Se ohjaa toimiamme ja ajatteluumme, mutta sen vaikutusten tutkiminen on vielä lapsen kengissä, muun muassa sen nopean kasvu- ja muutosvauhdin vuoksi. Toisaalta teknologian odotetaan esimerkiksi ratkaisevan ympäristöongelmia, mutta toisaalta jatkuva teknologian kasvu on yksi ympäristöongelmien aikaansaaja. (Heinonen 2003, 435-426.).

Tämän päivän lapset ovat niin sanotusti diginatiiveja, eli teknologia kaikissa muodoissa on ollut heidän elämässään alati läsnä. Tämä voi olla syy, miksi se myös nousi niin vahvasti esille aineistossa. Asumiseen, eläimiin ja harrastuksiin liittyvä teknologia on vielä ”piilossa” suurimmalta osin. Tällä tarkoitan sitä, että teknologia voidaan vielä mieltää irralliseksi osaksi,

vaikka todellisuudessa se on myös kotonamme joka paikassa. Kahvinkeitin, älykellot, kodin turvajärjestelmät ynnä muut ovat teknologiaa. Lemmikkieläinten sirut, videokuvaa lähettävät kaulapannat ja automaattiset ruoka-annostelijat ovat teknologiaa. Teknologia on tullut pysyväksi osaksi arkea, ja harva ihminen enää selviää yhteiskunnassa ilman sitä. Teknologiaa on myös proteesit, sydämentahdistimet ja kuulolaitteet. Ajatus lentävistä lehmistä ja supersankareista ei vaikuta mielestäni kovin kaukaa haetulta, kun pohtii, minkälainen harppaus teknologisessa kehityksessä on ollut viimeisen sadan vuoden aikana. Internetissä leviää videoita jätkeillä lentävistä stunt-ihmisistä, mikä muistuttaa hämmentävän paljon lasten kertomuksia ja piirustuksia Ironmanista, joka pystyy lentämään asunsa avulla. Kulttuurianalyttisesti pohtien teknologian läpitunkevuus kuitenkin paljastuu asioissa ja arjen niissä osissa, joissa sitä ei ole. Onko tulevaisuuden arjessa paikkaa tai kohtaa, jossa teknologiaa ei ole? Tällä hetkellä on ainakin vaikeaa keksiä, missä teknologiaa ei tarvittaisi.

5.2 Arvot tulevaisuuskuissa

Lasten piirtämät tulevaisuudenkuvat antavat osviittaa lasten arvoista sekä siitä, miten arvot heijastuvat tulevaisuuden näkymiin ja toiveisiin. Arvot ovat symboleita, jotka vaikuttavat päätöksentekoomme ja toimintaamme. Ne toimivat käyttäytymisemme taustalla, tehdessämme valintoja ja arvioidessamme tilanteita. Arvot heijastelevat tarpeitamme ja lopulta viimein ne motivoivat toimintaamme sekä päätöksiämme. (Rubin 1995, 18.)

Tulevaisuuspiirustuksissa, joissa kuvataan asumista, teknologiaa ja eläimiä, näkyy myös lasten arvoja, kuten perhekeskeisyyttä, toisten lajien kunnioitusta, mielikuvituksen tärkeyttä, innovatiivisuutta ja ympäristöystävällisyyttä.

Omia arvoja ikään kuin testataan visioiden kautta, mutta samaan aikaan visioiden luominen kehittyy. Arvoperustan selkeyttäminen täten kaksisuuntainen. Vision luominen ja arvottaminen ovat etunenässä visiota luodessa, kun taas toisaalta visio, johon ei ole liitetty luomishetkellä harkittuja arvoja, voi antaa uudenlaisia näkökulmia omiin arvoihin. Omista arvoistaan tietoisena oleminen ja niiden vaikutuksen huomaaminen arjessaan vahvistaa yksilön moraalista, sekä osaamista ”joita yksilö tarvitsee yhteiskunnan jäsenenä ja kansainvälisessä yhteistyössä kulttuurirevoluution suunnan korjaamiseksi” (Mikkonen 2000, 48; Rubin 1995, 4).

Lapsi on yleensä se josta huolehditaan, ja lemmikkien kautta lapsi voi itse oppia huolehtimaan toisesta. Yhtenä Aikaseikkailun päämääränä oli vahvistaa lasten uskoa tulevaisuutta kohtaan,

mutta myös vahvistaa luottamusta omiin kykyihin, taitoihin ja vahvuuksiin. Eläinten kanssa toiminen voi vahvistaa luottamusta omiin kykyihin, kuten siihen, että itse on osaavainen ja huolehtiva ihminen.

H: Onks sulla mitään lemmikkejä?

E: Mul oli, se muutti.

H: Minne se muutti?

E: Metästykseseen

H: Aijaa. Oliko sulla koira?

E: Mä itkin koko päivän.

Vaikka arvot ovat riippuvaisia siitä kulttuurista ja ympäristöstä, missä ihminen elää, osan arvoista katsotaan olevan suuntautuneen universaalimpaan suuntaan. Rubinin (1995, 20) mukaan tällainen **yhtenäisen kansainvälisen moraalisen järjestyksen tai säännösten tarve** pitää sisällään esimerkiksi demokratiaa, ihmisarvoa, tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta ja vapautta koskevat moraalikäsitteet. Nämä universaalit arvot voidaan ymmärtää ihmiskunnan olemassaoloajan aikana tapahtuneeksi kehitykseksi, joka muuttuu pikkuhiljaa. (Rubin 1995, 20.) Tämän takia on tärkeää tutkia lasten tulevaisuusajattelua ja ymmärtää heidän arvojaan, jotta voidaan kehittää parempia tulevaisuuden ratkaisuja, jotka vastaavat lasten tarpeita ja toiveita. Mikäli ihminen ei ole tiedostanut ajattelunsa taustalla vaikuttavia arvoja, ne voivat ohjailla tiedon hankintaa vain omien arvojen suuntaisesti. Tällöin yksilö ei edes ala arvioimaan saatua tietoa, sillä se tukee jo hänellä valmiiksi olleita käsityksiä. Arvon tiedostamattomuus lisää stereotypioihin tukeutumista ja sitä kautta syventää kuilua eri näkemysten kannattajien välillä (Hicks 1994a, 12-15) Tämä heijastuu tulevaisuusajatteluun: sen kautta luotu tieto ja visiot tulevaisuudesta ovat kyllästetty arvoilla. Olennaista on kuitenkin olla tietoinen ajattelun taustalla vaikuttavista tekijöistä, eikä vain pyrkiä sulkemaan eriäviä ideoita ja visioita ulos. Vallalla olevat arvot näkyvät yhteiskunnan valtarakenteissa. Arvojen suhde koulutukseen ja koulukulttuuriin on myös vahva. Arvoilla on yhteiskunnallisesta näkökulmasta merkitystä niiden pysyvyyden kautta. (Hirsjärvi & Remes 1991, 20). Arvot eivät ole vain yksilöiden välittömiä tunnereaktioiden ilmaisuja, vaan ne osoittavat koko yhteisön ”pohjavireen. (Hirsjärvi & Remes 1991, 20-21.) Ne säätelevät käyttäytymistämme, toimivat inhimillisten pyrkimystemme taustalla, eikä niiden vaikutusta sosiaalisessa yhteiselämässämme voida kiistää.

Lasten arvot ovat syntyneet monen tekijän summasta, niin omista geeneistä, yhteiskunnasta ja ympäristöstä ja omista valinnoista. Vaikka haastatteluissa emme päässeet kovin syvälle kunkin lapsen sisäistä maailmaa, koen, että lasten kanssa käydyt keskustelut kuitenkin paljastivat paljon heidän arvoistaan. Lemmikit, perhe ja harrastukset ovat elämän keskiössä.

Covid 19 -pandemia

6 Tulevaisuuskasvatuksen merkitys

Tulevaisuuskasvatuksella tarkoitetaan niin sellaisten valmiuksien kehittämistä, joita oppilaiden arvioidaan tarvitsevan tulevaisuudessa, kuten tulevaisuustietoisuuden ja tulevaisuusajattelun muodostumista. (Pitkänen 1994, 48) Tietoisuus tämän hetken toimintamme vaikutuksista tulevaisuuteen on tulevaisuuskasvatuksen lähtökohta. Sen yhtenä tavoitteena on antaa henkilölle olla aktiivinen toimija, passiivisen sopeutujan sijasta. (Mikkonen 2000, 15.) Mikkosen (2000) mukaan ”koulutuksen ja kasvatuksen tehtävänä on valmistaa oppilaita tulevaisuuden maailmaan.” (Mikkonen 2000, 15). Pitkäsen (1994) mukaan koulutuspoliittisten ratkaisujen voidaan nähdä perustuvan näköpiirissä olevien tekijöiden tekijöiden pohjalta konstruoituihin todennäköisten tulevaisuuden visioihin.” (Pitkänen 1994, 48). Pitkäsen mukaan kasvatuksella ”voidaan vaikuttaa halutunlaisen tulevaisuuden muotoutumiseen.” (Pitkänen 1994, 48). Tämä kuitenkin ”edellyttää aktiivista tulevaisuusasennetta, kuten kannanottoa tulevaisuuden suhteen sekä toimimista halutunlaisen tulevaisuuden”. (Pitkänen 1994, 48). Tämänkaltaiseen tulevaisuusvalmiuteen pitäisi oppilaita kasvattaa. Kun tulevaisuuskasvatus on lapsen elämässä pienestä pitäen, vahvistuvat nämä taidot ajan myötä niin, että hänestä kasvaa nuori, joka on kykenevä tulevaisuusajatteluun. Aktiivisena toimijana oleminen ei tarkoita vain oppimistilanteissa ilmoille tulevaa kykyä vastaanottaa ja reflektoida saatua tietoa, vaan se kytkeytyy elämänhallintataitoihin, kuten sitoutumiseen, itseluottamukseen ja solidaarisuuteen. Tulevaisuuskasvatuksessa nämä nähdään taustalla toimivina lähtökohtina toimintatahdolle ja valmiudelle tavoitella itselle mieluisia asioita (Mikkonen 2000, 47). Kuitenkin, koska tulevaisuutta ei voida ennustaa, ei päätöksiä pidä tehdä vain tulevaisuuden näkökulmasta. (Mikkonen 2000, 15). Tulevaisuuden hahmotteleminen lähtee liikkeelle ihmisen toiveista ja mahdollisista uhkakuvista liittyen siihen. Mikkonen (2000) toteaa, että nykyisyyden toiveet ja tarpeet lähtevät liikkeelle siitä, että ymmärretään menneisyyden vaikutus tähän hetkeen. Olennaista on asioiden ja tapahtumien vuorovaikutuksen tunnistaminen ja ymmärtäminen. (Mikkonen 2000, 16). Tulevaisuutta määrittelee vahvasti nykyhetkessä olemassa olevat yksityiskohdat: ne asettavat rajat ja ehdot sille, millaiseksi tulevaisuus voi muotoutua. (Bell 1997, 2-4) Sama pätee olemassa olevaan tieteelliseen tietoon, sillä nyt olemassa oleva tieto on tietoa tulevaisuudesta. On kuitenkin huomioitava tiedon ajallinen luonne: tieteellinen tieto voi osoittautua epävarmaksi, mikäli se perustuu vain menneisyyden kokemuseräiseen tietoon (Mikkonen 2000,16; Ketonen 1981, 2-3) Loppujen lopuksi kaikki kokemukset niin menneestä,

nykyhetkestä kuin tulevastakin ovat subjektiivisia. Eli kun ajatellaan ja tarkastellaan tulevaisuutta, se on aina henkilön omiin kokemuksiin perustuvaa. (Mikkonen 2000, 16)

6.1 Kehitysideat

Kuten todettu aikaisemmissa kappaleissa, moni asia hankaloitui tai epäonnistui tutkimuksen teon aikana. Korona esti alkuperäisen suunnitelman toteutumisen jo lähtöpisteessä, eivätkä uudet suunnitelmat toteutuneet mutkitta. Mikäli alkuperäiset suunnitelmat olisivat toteutuneet, aineisto olisi yhtenäisempi: olisin havainnoinnut iltapäiväkerhoissa ja kerännyt sieltä kerhovihot, joita olisin käyttänyt tulevaisuuspiirustusten sijasta. Kerhovihot olisivat olleet kattavampia ja pidempi havainnointi yhdessä tai kahdessa iltapäiväkerhossa olisi voinut tuottaa kattavamman kokemuksen kentällä, ja näin olisin saanut enemmän aineistoa varsinaisesta ympäristöstä, johon tutkielman idea perustui. Nyt, kun kenttätöaika oli suhteellisen lyhyt, tulevaisuuskeskustelut lasten kanssa poikkesivat suunnitelmasta. Kesäleireillä A ja B tekemäni haastattelut lapsille näyttäytyvät hieman irrallisina ja epäaitoina tilanteina. Sen sijaan, että olisin kerännyt materiaalia vaivihkaa iltapäiväkerhoissa, nyyt haastattelutilanne oli eristetty kokemus. Lasten kannalta tällainen tilanne, jossa vieras aikuinen haluaa jutella ja laittaa sinut piirtämään, voi olla kokemuksena jännittävä, sellainen, jossa ei välttämättä pääse toimimaan autenttisenä itsenään. Pohdin myös kysymyksen asettelua antaessani tulevaisuuspiirustukset lapsille: olisiko kuvia rakennuksista tullut niin paljoa, mikäli paperissa ei olisi lukenut valmiina ” Voit esimerkiksi piirtää tulevaisuuden kaupungin, kodin, koulun, harrastuksen, tai mitä ikinä haluat.” Kysymyksen asetteluni muokkasi siis vastauksia. Tehtävää laatiessani halusin kuitenkin antaa eräänlaisen mielikuvitusta ja ajattelua herättelevän asian paperille, jotta tulevaisuuskuvia olisi helpompi alkaa piirtämään. Haastattelutilanteissa olisin myös voinut keskittyä täysin tulevaisuuspiirustuksista keskusteluun, ja jättää tarinan täydentäisen kokonaan pois. Koronapandemian vaikutus motivaatioon on myös mainittava, sillä paikoitellen tutkielmaa tehdessäni uskoni projektin loppuunsaattamiseen niissä olosuhteissa oli matala. Motivaation puutteen vuoksi aikataulut venyivät ja oli haastavaa pitää kiinni suunnitelmasta, sillä takaraivossa kolkutti epäily siitä, toteutuuko uusikaan suunnitelma. Ristiriita iltapäiväkerhojen merkityksestä ja roolista tutkielmassa oli myös paikoitellen häilyvä. Jälkeenpäin ajateltuna kerhovihot ja kerhovihot täyttäneiden lasten tulevaisuuspiirustukset (Mikki ja Aku) olisi voinut jättää kokonaan pois ja olisin voinut keskittyä vain Kesäleiri A ja B:en. Kuitenkin, koska olin tehnyt kerho-ohjaajien haastattelut, en halunnut, että ne jäävät kokonaan ulos. Näin ollen otin myös kaksi kerhovihkoa ja tulevaisuuspiirustusta mukaan, jossa vihot täydentäisivät

kerho-ohjaajien kokemuksia. Kokemus on kuitenkin ollut opettavainen; mitä tahansa voi sattuakin, asiat vaikeutuvat, mutta ratkaisuja aina löytyy. Erityisen kiitollinen olen MLL:n pään avusta, jota ilman tämä tutkielma ei olisi valmistunut. MLL auttoi ongelmien ratkaisemisessa ja uusien vaihtoehtojen tarkastelussa. Toinen asia on ollut tutkimusaiheen erityislaatuus. Vaikka etnologiaa ja tulevaisuudentutkimusta on yhdistelty aikaisemminkin, on tutkielman tekoa vaikeuttanut sopivien lähdemateriaalien löytyminen. Vastaisuudessa olisi hyvä valita tutkielman pohjakirjallisuus hyvissä ajoin. Samoin olisi ollut hyvä saada enemmän lähteitä tulevaisuuskuvien ilmentämiin asioihin, sillä nyt oma pohdintani on pääosassa.

Lähteet

Etnologian TYKL-kokoelma, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkisto, Turun yliopisto

Haastattelija Heli Korvuo 2021

Haastattelut:

TYKL/aud/1840-1847

Piirustukset:

TYKL/spa/1247_1-1247_32

Kenttäpäiväkirja:

TYKL/spa/1248

Kerhovihot:

TYKL/spa/1249_1

TYKL/spa/1249_2

Painetut lähteet:

Alanen, Leena. 2009. Teoksessa L. Alanen & Kirsti. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9-31.

Bahtin, Mihail 1981: *The Dialogical Imagination: Four essays by M.M. Bakhtin*. Ed. by Michael Holquist. Austin, Texas. University of Texas Press

Bell, W., & Mau, J. A. (1971). Images of the future: Theory and research strategies. In W. Bell, & J.A. Mau (Eds.), *The sociology of the future; theory, cases, and annotated bibliography*. New York: Russell Sage Foundation. 6–44.

Caroline Hickman, Elizabeth Marks, Panu Pihkala, Susan Clayton, R Eric Lewandowski, Elouise E Mayall, Britt Wray, Catriona Mellor, Lise van Susteren 2021: *Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey*. The Lancet Planetary Health, Volume 5, Issue 12, 2021, Pages e863-e873, ISSN 2542-5196, [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3).

- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 1982. *Kulturanalys: ett etnologiskt perspektiv*. Tukholma. Liber.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heinonen, Sirkka 2003: *Teknologian muutos ja ympäristökysymykset. Tietoyhteiskunnan ekologinen läpinäkyvyys*. Teoksessa: Matti Kamppinen, Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.): *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Hirsjärvi, Sirkka & Pirkko Remes 1987: *Suomalaisen koulutuksen tulevaisuudenkuvat*. Otava. Keuruu.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme 2001: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino. Helsinki.
- Jokinen, Leena; Ollila, Johanna & Vuorisalo, Kati (2015). *Oman tulevaisuuden hallinnan mahdollisuudet ja mahdottomuus*. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 17(4), 62–68.
- Kautto-Knape, Erja 2012: *Oppilasta lamaannuttava kouluvuorovaikutus: Aineistoperustainen teoria*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Univeristy Printing House, Jyväskylä.
- Karlsson, Liisa 2015: *Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen*. Teoksessa: Kallio Kirsi Paullina, Ritala-Koskinen Aino & Rautanen Niina (toim.) 2015: *Missä lapsuutta tehdään?* Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 105. Helsinki.
- Kiilakoski, Tomi 2014: *Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 155, Juvenes Print, Tampere.
- Kiili, Kristian 2005: *Digital game-based learning: Towards an experiential gaming model*. *Internet and Higher Education* 8 (2005) 13–24.
- Lehtonen, Jussi (2016) <https://journal.fi/elore/article/view/79283/40185>
- Leskisenoja, Eliisa, and Erja Sandberg 2019: *Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi*. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Mallett, Shelley 2004: *Understanding home: a critical review of the literature*. *The Sociological Review*. Blackwell Publishing Ltd. Oxford.
- Mannermaa, Mika 1993: *Tulevaisuus - Murroksesta mosaiikkiin*. Otava. Keuruu. 31
- Masini, Eleonora 1993: *Why Futures Studies*. Grey Seal, London.
- Mikkonen, Anu 2000: *Tulevaisuuskasvatus. Nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuuskasvatus*. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 57. Joensuun yliopistopaino. Joensuu.

- Olsson, Pia 2018: *Kaikki vähä erilaisii : yläkoulun sosiaaliset suhteet*. Gaudeamus. Helsinki
- Peltomäki, Leena 2005: *Välilasku kuuhun : avaruusajan tulevaisuusajattelu suomalaisessa aikakauslehdissä 1968-1969*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, kulttuurihistoria. Turku.
- Paju, Petri 2011: *Koulua on käytävä*. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 115. Tiede. Hakapaino. Helsinki.
- Pitkänen, Pirkko 1994: *Katse kohti tulevaa. Tulevaisuuskasvatuksen suuntaviivoja*. Painatuskeskus Oy, Helsinki.
- Pölönen, Perttu 2020: *Tulevaisuuden lukujärjestys*. Otava. Helsinki.
- Robson C 1995: *Real world research. A source for social scientists and practioner-researchers*. Blackwell. Oxford.
- Rubin, Anita 1995: *Ote huomiseen*. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy. Helsinki.
- Rubin, Anita 2003: *Tulevaisuudenkuvat ja identiteetin rakentuminen myöhäismodernissa*. Teoksessa: Matti Kamppinen, Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.): *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Ruotsala, Helena 2005: *Matkoja, muistoja, mielikuvia – Kansatieteilijä kentällä*. Teoksessa: *Polkuja etnologiaan* Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala(toim.) Helsinki: Ethnos ry 2005. 45-88.
- Ruotsala, Helena 2019: *Kolmen kotimaan mies – professori Ilmar Talven syntymästä 100 vuotta*. Teoksessa: *Sananjalka. Suomen kielen seuran vuosikirja*. 61. SKS, Turku. 272-281.
- Ruotsala, Helena 2021: *Ilmar Talve ja moderni kansatiede*. Teoksessa: Niina Hämäläinen ja Petja Kauppi (toim.) *Paradigma. Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Jelgava Printing House, Latvia.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka, Anna 2006: *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten meentelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja*. Tampereen yliopisto. Tampere. Toinen vedos.
- Sarén Sirpa 2021: *Tulevaisuustaidot varhaiskasvatuksessa*. Otava, Keuruu.
- Suoninen, Eero & Partanen, Jukka 2015: *Haastattelu vuorovaikutuksen tilana – meadiläinen näkökulma*. Teoksessa: Kallio Kirsi Paullina, Ritala-Koskinen Aino & Rautanen Niina

(toim.) 2015: Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusverkosto.
Nuorisotutkimusseura julkaisuja 105. Helsinki.

Painamattomat lähteet:

- www1: Turun yliopiston verkkosivut. Turun kauppakorkeakoulu. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen tutkimustoimintaa. Tulevaisuustietoinen kulttuuri ja oppiminen: Tulevaisuuslukutaito. Haettu 16.5.2023. [<https://www.utu.fi/fi/yliopisto/turun-kauppakorkeakoulu/tulevaisuuden-tutkimuskeskus/tutkimus/tulevaisuustietoinen-kulttuuri-oppiminen/tulevaisuuslukutaito>]
- www2: Pouru, Laura & Otto Tähtäpää 2018: *Me kaikki tarvitsemme tulevaisuuslukutaitoa*. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. [haettu 14.5.2023.] <https://www.sitra.fi/blogit/kaikki-tarvitsemme-tulevaisuuslukutaitoa/>
- www3: Rubin, Anita 2014: *Tulevaisuuskientutkimus tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena*. Metodix- Metoditietämystä kaikille. [haettu 25.10.2023] <https://metodix.fi/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuuskientutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisena-tutkimuksena/>
- www4: Topi – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu. Turun yliopisto. [haettu 14.3.2023] tulevaisuus.fi
- www5: Jäärni, Clarissa 2022: Tampereen robottibussin kyytiin pääsee huomenna – kokeilu jatkuu maaliskuun puoleen väliin saakka. Yle. [haettu 17.11.2022] <https://yle.fi/a/3-12265128>

Liitteet

Liite 1. Sähköpostikysely kerho-ohjaajille

Hei!

Olen etnologian opiskelija Turun Yliopistossa ja teen pro gradu -tutkielmaani Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimeksiannosta. Tutkin lasten tulevaisuusajattelua ja -lukutaitoa MLL:n Aikaseikkailu-iltapäiväkerhossa. Tarkoitukseni on kerätä aineistoni lasten täyttämistä kerhovihoista, tulevaisuuspiirustuksista sekä haastattelemalla kerho-ohjaajia. Sain MLL:n Erja Anttoselta yhteystietonne, sillä olette ilmoittautuneet mukaan Aikaseikkailu-kerhon järjestämiseen koulussanne tänä keväänä.

Tiedustelin, olisitteko halukkaita osallistumaan aineistonkeruuseeni järjestämällä lapsille piirustustehtävän (liitteenä) ja/tai toimittamaan minulle kopiot täytetyistä kerhovihoista?

Piirustustehtävä on yksinkertainen. Pyytäisin lapsia piirtämään ennen ja jälkeen kerhon paperille kuvan aiheesta ”Miltä tulevaisuus näyttää?”. Eli käytännössä antaisitte tulostetun paperin kerholaisille mukaan kotiin ennen ensimmäistä kerhokertaa (tai viimeistään ensimmäisellä kerhokerralla) kerholaiset piirtävät tulevaisuuskuvan kotona, ja sama homma kerhon loppupuolella. Piirustusten ideana on tarkastella, muuttuuko kerholaisten tulevaisuuskuva kerhon aikana.

Mikäli olette halukkaita, toimitan piirustustehtävän, käyttö- ja arkistointisopimukset, saatekirjeen huoltajille sekä palautuskuoret postimerkkeineen postitse.

Kerhovihot teettävät hieman enemmän työtä, sillä ne vaativat skannaamisen. Mikäli olette halukkaita skannaamaan kerhovihot/tärkeimmät sivut skannaukset voi toimittaa minulle sähköpostitse tai Google Drivessa.

Jos tulee jotain kysyttävää, tai haluatte jutella kerhon aikatauluista (ilmeisesti kerho ei ole vielä alkanut?) yms, minulle voi soittaa suoraan tai laittaa sähköpostia.

Terveisin,
Heli Korvuo
HuK/etnologia
Turun Yliopisto
0442778844
hekkor@utu.fi

Liite 2. Piirustustehtävä Aikaseikkailu -kerholaisille

1/2

Tehtävä ennen ensimmäistä Aikaseikkailu-kerhokertaa: MILTÄ TULEVAISUUS NÄYTTÄÄ?

Piirrä paperin tälle puolelle kuva siitä, miltä tulevaisuus mielestäsi näyttää. Voit esimerkiksi piirtää tulevaisuuden kaupungin, kodin, koulun, harrastuksen, tai mitä ikinä haluat. Kirjoita mihin vuoteen tulevaisuuspiirustuksesi sijoittuu (esimerkiksi vuosi 2040, 2100 tai 3012).

2/2

Tehtävä ennen viimeistä Aikaseikkailu-kerhokertaa: MILTÄ TULEVAISUUS NÄYTTÄÄ NYT?

Tehtävä on sama mitä ensimmäisellä kerralla: piirrä kuva siitä, miltä tulevaisuutesi mielestäsi näyttää. Kuvan ei tarvitse olla samasta aiheesta tai sijoittua samaan vuoteen, mitä ensimmäinen piirroksesi. Merkitse kuvaan, mihin vuoteen piirustuksesi sijoittuu.

Liite 3. Haastattelurunko kerho-ohjaajille

Haastattelurunko Aikaseikkailu-kerho

Kerho-ohjaaja haastattelu

3.5.2021

Tausta

- Kerrotko nimesi ja miten liityt tähän Mannerheimin Lastensuojeluliiton Aikaseikkailu-iltapäiväkerho projektiin?
- Miten päädyit kerho-ohjaajaksi?
- Oletko ennen toiminut kerho-ohjaajana MLL:n tai muiden organisaatioiden yms. parissa?
- Millainen oma suhde aiheeseen
- Onko kerhon teemat tulevaisuuslukutaito, positiivinen pedagogiikka ja pelillisuus ennesään tuttuja? Millä tavalla ovat tuttuja, mistä opittu, missä olet käyttänyt?
- Oliko teemoihin helppoa/vaikeaa päästä käsiksi?
- Kerro omasta kokemuksesta kerho-ohjaajana
 - o Millasta ollu tehä hommia tulevaosuusteemojen parissa?
 - o Koetko että on tilaa ja tarvetta näille teemoille esimerkiksi juuri koulun ulkopuolisessa toiminnassa?
 - o Koetko, että teemat tulisi ottaa koulumaailmassa paremmin huomioon? Miksi?

Verkkokurssi

- Osallistuitko verkkokurssille, milloin?
- Oliko verkkokurssi mielestäsi hyödyllinen?
- Mikä jäi erityisesti mieleen?

Kerho, lapset

- Millainen kerhoryhmäsi on/oli?
 - o Kuinka paljon tyttöjä, poikia, ikä?
 - o Lasten tausta, sosio-ekonominen asema (jos kerhon tarkoituksena oli mm. tukea lapsia, joilla ei välttämättä ole hyvät kotioloit?)
- Miten kerho alkaa, millanen oli eka kerhokerta?
 - o Oliko lapsilla helppoa tai vaikeaa päästä käsiksi ideaan ja teemoihin
 - o Miten johdattelit teemoihin?
- Miten ohjaat lapsia tehtävissä?
 - o Pyritkö käyttää tiettyä sanastoa, esim tulevaisuus
 - o Miten positiivinen pedagogiikka näkyy kerhossa?
- Jännittikö lapsia
- Miten lapset tulee keskenään juttuun?
- Miten erimielisyydet selvitetään, onko uutta opittu kerhossa?
- Onko lapset oivaltaneet omia vahvuuksiaan, esim VIA- luonteenpiirretyypit

Vihko

- Lisätehtävä ekalla aukeamalla: Piirrä asioita, jotta Seikkailija on rohkea

- Muistatko mitä asioita on piirtänyt?
- Ryhmän säännöt:
- Oliko sääntöjen sopiminen helppoa/vaikeaa
 - Tuliko keskenään sanaharkkaa
- Millasta palautetta lapset on antaneet kerhosta?
- Onko tykätty jostain erityisesti, onko kerhovihko kiva, tehtävät mieluisia?
- Onko tehtävien tekeminen ollut oma-aloitteista
 - Onko ollut helppoa esimerkiksi keksiä lempipelejä (kerhovihkon sivu 5?)
 - Onko pelit virtuaalisia vai lautapelejä, onko lasten välillä eroja
 - Esim jos toiset tykkää perinteisemmistä peleistä ja toiset lapset videopeleistä, onko tällä vaikutusta siihen, miten lapsi kokee tulevaisuusajattelun?

Poikkeusolot

- Ootteko puhunu koronasta kerhossa
- Onko tullu ilmi kerhokerroissa, jossain tehtävissä
- (Näkykö esim lasten osallistujamäärässä korona?)

PIIRUSTUKSET

- Miten piirustustehtävä otettiin vastaan?
 - Piirsittekö kerhossa vai kotona?
- Ihmettelivätkö lapset tehtävää?
- Saanko kuvat piirustuksista?

Liite 4. Informointikirje leiriohjaajille

Informointikirje

MLL kesäleirit 2021

Leiriohjaajat

Heli Korvuo pro gradu

Hei!

Olen etnologian opiskelija Turun Yliopistossa ja teen pro gradu -tutkielmaani lasten tulevaisuuslukutaidosta ja tulevaisuusajattelusta. Tutkin miten lapset puhuvat tulevaisuudesta, miten he ymmärtävät tulevaisuuden ja oman mahdollisuutensa vaikuttaa tulevaisuuteen.

Kehyksenä työssäni on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Aikaseikkailu -kerhot ja -leirit.

Tarkoitukseni on:

- tulla paikan päälle Aikaseikkailu -leirille havainnoimaan, eli seuraamaan vierestä leirin kulkua ja sitä, mitä lapset tekevät (mikäli vain koronatilanne sallii osallistumiseni).
- pyytää lapsia piirtämään kuva aiheesta ”Miltä tulevaisuus näyttää?” ennen ja jälkeen leirin, sekä
- haastatella (jutella) lasten kanssa siitä, miten he kokevat tulevaisuuden.

Tarvitsen teiltä:

1. suostumuksen tulla paikan päälle havainnoimaan (mikäli koronatilanne sallii sen)
2. että välitätte informointikirjeen sopimuksineen leiriläisten vanhemmille ennen leiriä tai leirin alussa
3. että vedätte yksinkertaisen piirustustehtävän ”Miltä tulevaisuus näyttää?” leiriläisille, tai annatte piirustustehtävän mukaan leiriläisille, jotta he voivat tehdä sen kotona.
4. että keräätte piirustustehtävät ja täytetyt sopimukset ja toimitatte ne minulle (ellen itse pääse paikalle)
5. että vedätte saman piirustustehtävän leirin lopussa (Miltä tulevaisuus näyttää nyt?)

Piirustustehtävästä:

Pyydän lapsia piirtämään A4-paperille kuvan aiheesta ”Miltä tulevaisuus näyttää?”, eli jaatte leirillä paperit lapsille ennen leiriä tai leirin alussa. Tarkoituksena on tarkastella millaisena lapset näkevät tulevaisuuden ja muuttuuko se leirin kuluessa.

Mikäli tilanne näyttää siltä, että en voi itse tulla paikan päälle, toimitan piirustustehtävän, informointikirjeen ja sopimuksen palautuskuoren kera teille ennen leirin alkua. Edellä mainitut liitteenä.

Mikäli herää kysymyksiä, minuun voi olla yhteydessä sähköpostitse tai soittaa suoraan!

Ystävällisin terveisin,

Heli Korvuo

HuK/etnologia

Turun Yliopisto

0442778844

Liite 5. Haastattelurunko, lapset

Haastattelurunko

MLL kesäleirit 2021

Lasten haastattelu

1. Kerro mitä piirsit ”Miltä tulevaisuus näyttää?” piirustukseen.
2. Miksi piirsit näitä asioita?
3. Haluan kuulla lisää tulevaisuuden kuvastasi, eli piirustuksesta. Täydennä tarinan tyhjät aukot:

Vuonna _____ (tulevaisuuspiirustuksen vuosi) ihmiset asuvat _____.

Jokaisella ihmisellä on oma _____, jonka avulla he _____. Maailmassa ei ole

enää yhtään _____, koska _____. Sen sijaan maailmassa on paljon _____, koska _____.

Liite 6. Informointikirje vanhemmille, 1. versio

Informointikirje

MLL kesäleirit 2021

Leiriläisten vanhemmat

Heli Korvuo pro gradu

Hei!

Olen etnologian opiskelija Turun Yliopistossa ja teen pro gradu -tutkielmaani lasten tulevaisuuslukutaidosta ja tulevaisuusajattelusta. Tutkin miten lapset puhuvat tulevaisuudesta, miten he ymmärtävät tulevaisuuden ja oman mahdollisuutensa vaikuttaa tulevaisuuteen. Pohjana työssäni on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Aikaseikkailu -kerhot ja -leirit.

Tarkoitukseni on

- tulla paikan päälle Aikaseikkailu -leirille havainnoimaan, eli seuraamaan vierestä leirin kulkua ja sitä, mitä lapset tekevät (mikäli vain koronatilanne sallii osallistumiseni).
- pyytää lapsia piirtämään kuva aiheesta ”Miltä tulevaisuus näyttää?” ennen ja jälkeen leirin, sekä
- haastatella (tai jutella) lasten kanssa siitä, miten he kokevat tulevaisuuden.

Mikäli haluatte antaa haastattelun lapsenne kanssa leirin ulkopuolella, haastattelun voi toteuttaa myös puhelimitse, videopuhelulla tai Zoomilla.

Voitte myös osallistua vain piirustustehtävällä, eli haastatteluun ei tarvitse suostua.

Haastattelurunko on liitteenä, sisältää kolme kohtaa.

Tutkielmaan ei tule lasten tai huoltajan nimiä tai muita henkilötietoja.

Materiaaleja, kuten piirustukset arkistoidaan tutkimuksen päätyttyä Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, jossa ne ovat käytettävissä arkiston käyttösääntöjen mukaisesti. Arkiston käyttösäännöt liitteenä.

Mitä teidän tulee tehdä:

- Tutustua arkiston käyttösääntöihin ja tietosuojailmoitukseen (liitteenä)
- Täyttää sopimus aineiston käytöstä arkistossa (liitteenä)
- Palauttaa täytetty sopimus minulle tai leiriohjaajalle.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, eikä leireille osallistuminen velvoita tutkimukseen osallistumista.

Osallistumiseen auttaisi minua suuresti tutkimuksen eteenpäin viennissä. Minulle voi lähettää sähköpostia tai soittaa suoraan ja kysyä lisää!

Ystävällisin terveisin,

Heli Korvuo
HuK/etnologia
Turun Yliopisto
0442778844
hekkor@utu.fi

Liite 7. Informointikirje vanhemmille, 2., pelkistetty versio

Hei!

Teen Turun yliopistoon tutkimusta (pro gradu) MLL:n Aikaseikkailu-leiristä. Järjestän leirillä pienen piirustustehtävän aiheena ”Miltä tulevaisuus näyttää?”. Juttelen myös lasten kanssa tulevaisuudesta, ja nauhoitan tämän keskustelun.

Tarvitsen lasten huoltajalta allekirjoituksen, jotta voin käyttää piirustuksia ja keskusteluja työssäni.

Työhön ei tule lasten nimiä tai muita tietoja kuten ikää tai sukupuolta.

Luvan ja allekirjoituksen antaminen on täysin vapaaehtoista, mutta se auttaisi minua paljon työssäni!

Minulle voi soittaa jos on kysyttävää!

Hey!

I'm doing my thesis in University of Turku about MLL "Time Adventure" camp. I'm asking kids to draw a picture about "What does the future look like?". I also talk with children about the future and I will record that conversation.

I need a signature from child's parent/caretaker so I can use the drawings and discussions in my work.

No child names or other information such as age or gender will be included in the job.

Giving permission and a signature is completely voluntary, but it would help me a lot in my work!

You can call me if you have any questions!

Ystävällisin terveisin/ Kind regards
Heli Korvuo
044 2778844
hekkor@utu.fi